

331

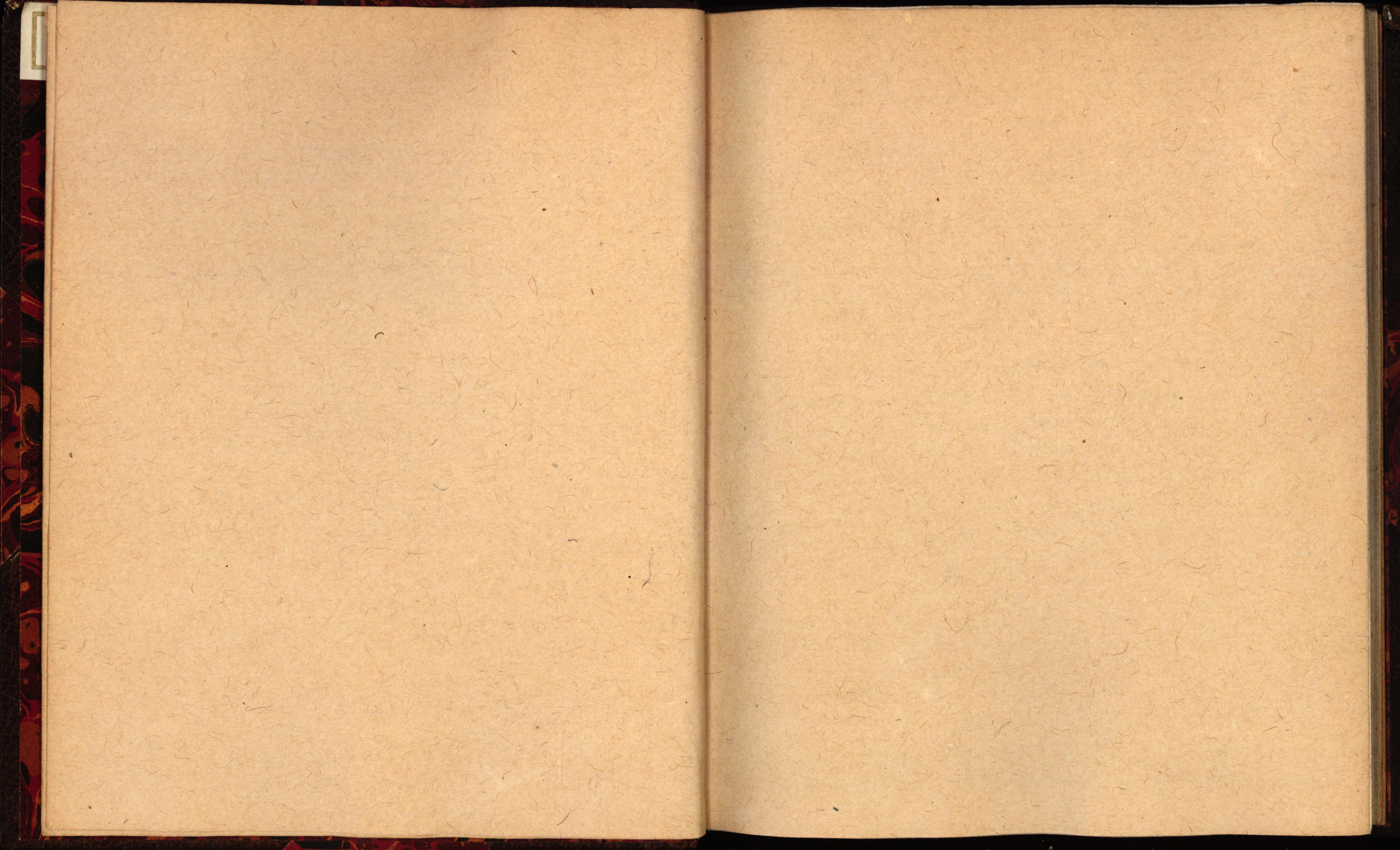

Rath 33d.

xciii
—
45

KEGYES VITEZ

Avagy

A' NEHAI FELSEGES SVECIAI KIRALY

GUSTAVUS ADOLPHUS

Ritka példájú Kegyes Elerőnek, Lelki s' testi Szabadlágért való Dicsőretes Hadakozásának, Győzedelminek, a' *Luczen*-nél lőtt Diadalmas Harczon való fomu el-esésének és *Svecia* nak *Holmia* nevű Anya Városában, Gyászos Pompával lőtt Temetésének rövid HISTORIAIA.

Mellyet, Tudos és hiteles Historia-Irokbul hűségsen öltve-szedegtetett és a' Kegyeséggel szűkségesképpen egybe köttetendő Vitézségnek, mint egy Aczél-Tükörben való szemlélésére s' követésére; az Isten Dicsőségejért, Vallásokért s' Hazájok Szabadságájért Bujdosó Igaz Magyaroknak, szemek eleiben függesztett.

PHILOPATRIUS ARVADINUS THEAITETUS.

*Levit. 11. v. 44. Legyetek szentek, mert én szent vagyok.
Iosue. 7. v. 12 Nem léftek különbben veletek, hanemha ki vesztitek közzéletek a' Bűnöst. 1. Tim. 4. v. 6. A' Kegyeség mindenre hasznos.
Præcepta docent, Exempla trahunt.*

Nyomtattatott. CHRISTIANOPOLYBAN.

IőVelVr IesVs ChristVs IstenI segeDeLMeddel!

KEGYES VITEZ

Avagy

A' NEHAI FELSEGES SVECIAI KIRALY

GUSTAVUS ADOLPHUS

Ritka példájú Kegyes Elerének, Lelki s' testi Szabadlágért való Dicsfretes Hadakozásának, Győzedelminek, a' *Luczen*-nél lőtt Diadalmas Harczon való somoru el-esésének és *Svecia* nak *Holmia* nevű Anya Városában, Gyászos Pompával lőtt Temetésének rövid HISTORIAIA.

Mellyer, Tudos és hiteles Historia-Irokbul hűségsen ölzve-szedeggett és a' Kegyeséggel szükségképpen egybe köttetendő Vitézségnek, mint egy Aczél-Tükörben való szemlélésére s' követésére; az Isten Dicsőségejért, Vallásokért s' Hazájok Szabadságájért Bujdosó Igaz Magyaroknak, szemek eleiben függesztett.

PHILOPATRIUS ARVADINUS THEATETUS.

*Levit. 11. v. 44. Legyetek szentek, mert én szent vagyok.
Iosué. 7. v. 12 Nem léftek különbben veletek, hanemha ki vesztetek közzületek a' Bűnöf. 1. Tim. 4. v. 6. A' Kegyeség mindenre hasznos.
Præcepta docent, Exempla trahunt.*

Nyomtattatott. CHRISTIANOPOLYBAN.

IőVelVr IesVs ChristVs Isten! segeDeLMeddel!

Birák. 9. v. 48. Mit cselekedém, látatok; siesetek cselekedgyetek tiis ugy mint én.

2. Sam. 10. v. 12. Bátoris meg magadat és emberkedgyél a' mi Nemzetiségünkért és a' mi Istenünknek Városiért és a' Iehova cselekedgyék ugy a' mint néki tesszik.

2. Chro. 20. v. 20. Bizzatok a' Iehova Istenekben és erőficsétek meg magatokat. Hidgyetek a' Profeták bebedinek és jó szerencsések lettek.

Nehem. 4. v. 14. Ne félyetek ő tőlök: A' nagy és retentet Urrol meg emlekezzetek és harczoljatok a' ti atyátok hiaért, fiaitokért, leányitokért, feleségeitekért, és házáitokért.

Esa. 49. v. 27. A' Királyok lesznek te tápláloid és a' Királyne Afzszonyok te dajkaid.

Ier. 50. v. 5. Idjjetek el és adgyátok magatokat a' Iehovának örökke valo szöverséggel, mely soha feledékenysegben nem lesz.

Gal. 5. v. 15. Hogy ha egymást marjátok és el nyelitek, meg-láflátok, hog viszontag egymástul meg ne emésztessetek.

1. Cor. 1. v. 10. Kérlek titeket Aryámfiai, a' mi Urunk Iesus Christusnak nevre, hogy mindnyájan ugyan azon edgyet szolliatok és ne legyenek ti köztetek hasonlók, de legyetek egybe-kötöttetek egy akarataknak és értelemnek általa.

AIAN-

A' MELTOSAGOS ÉS TEKINTETES URNAK.

HADADI **VESSELENYI PAL** URAMNAK

Ő NAGYSÁGAINAK;

A' BUIDOSO MAGYARSÁGNAK, GROFFI, URI, NEMESSI, VI-TEZLŐ, LOVAS ÉS GYALOG RENDEI ALTAL, EGYENLŐ AKARATBOL VALASZTOTT FŐ GENERALIS-SÁNAK; EDES NEMZETE MELLETT SOKAT FARADOTT S' SZENVEDETT ERDEMES NAGY HAZA-FIANAK, NEKEM BECSÜLETTEL VALO IO URAMNAK,

A' Világosságnak Attyátul, minden idvességes mennyei és földi áldásokat, dolgaiban boldog előmenetelt, sok nyughatarlanlági urán, ezéletben, csendeséget, a' jóvendőben pedig, örök nyugodalmat, kívánok!

Sudára melto dolog, Nagyságos Uram, hogy a' Kegyes Vitéz ember, ilyen ritka madár legyen ez utolsó időkben; sőt ez a' gonoszban bé merült Világ, ugyan olyan hizemben legyen: Hogy a' Kegyeség, nem alhat meg edgyütt a' Vitézséggel. Ide valo ez a' köz mondás-is: *Nincsen szent Had.* De ha bé tekintünk, mind a' Bibliában lévő s' mind az Egyházi, Historiákban, ezeknek a' mondatoknak s' vélekedéseknek helytelen voltát, ne mondgyam, hamiságát, könnyen meg tapasztalhatjuk. Vitéz ember volt Abraham, ki háromláz tizennyolczad magával négy Királyokat vere meg. Ter 14. v. 1. 15. 16. de bezzeg kegyes Vitéz ember-is vala, mert mikor a' Sodoma Királya az ellenségiül nyert prédával kinaliya vala v. 21. (mellyet ugy tecczik szabadon el-vehet vala de még is,) így felele v. 22. 23. *Fel emeltem az én kezemet a' magasságos Iehova Istenhez, a' mennynek és földnek bírójához; hogy semmit abban a' mi téd csak egy fonal szálát-is, vagy egy sarukötőt el nem veszek.* Vitéz ember volt David, ha valaki; de bezzeg kegyes Vitéz volt, mert ő felőle és az ő Vitézi felől ilyen tanubizonyságot tézen edgy a' Nabal bolgai közzül: 1. Sam. 25. v. 15 16. *Io emberek voltak mi hozzánk, és semmi bosszual nem álltunk nek.* Mint egy kőfalnak voltak minckunk éjjel és nappal. Urias Hiteus, minémű maga meg-tagado Istenfélő Katona Ember volt, nég tecczik amaz ő kegyes felületéből, mellyet tón a' David, házához valo menetle

telte s' feleségevel valo maga gyönyörködtefelére kenyszerű parancsolat-
tyára. 2. Sam. 11. v. 11. *Az Isten lédsja, az Izrael és a' Iuda nemzetsége látorban*
vagyon és az én Uram a' Ióáb és az én Uramnak szolgálai mezoben vadnakrahovoz. an és én
bé menyeké az én házamban, hogy egym és igyam es feleségemmel hallyak? Ugy él-
lyen a' te lelke, nem mivelem ez dolgot. Vitéz ember volt a' Százados, de
bezzeg nagy hitű is volt, mert azzal dicőrtetik Urunktol: *Bizony mondom*
nektek még Izraelben-nis nem találtam ilyen nagy hitet. Math. 8. v. 10. Hogy töb-
bet a' Szeni Irásbul ne hozzak elő: Vitéz ember vala Cornélius, az Olaf
seregnek százados Hádnaggya, de, *Lámbor és Isten felő vala mind az ő háza né-*
pével egybe és sok alamisnái olzogat vala a' kösiégnek! Ugy annyira, hogy az ő kö-
nyörgési és alamisnái fel mentenek Isten eleiben emlékeztetnekokaért. Izel. 10. v. 1. 2. 4.

Az Egyházi Historiakban, emlékezetes, amaz Győzedelmes Nagy Con-
stantinus Császár kegyelisége, ki könyörgéssel többet győzött, mint erővel
és fegyverrel. Könyörgéssel győzött meg *Maxentius Tyrannust*, mikor könyör-
gése után az levegő égben egy jegyet látta, ilyen Irással: *In hoc vinces* Ez ál-
tal győzedelmeskedel. Könyörgéssel győzött meg *Liciniust*, el-fogván a' har-
czon. El-halgattam *Theodosiust*, ki midőn *Eugeniussal* és *Argobáffissal* meg a-
karna harczolni, a' harcz előtt valo egész eczczakát könyörgésben tölté-
el, semmit nem aluván: Isten meg halgatván könyörgését, olly rendkívül
valo erőls szelet támaszta, hogy az Ellenlégnék el lött nyilai, szemközben
magokra vissza fordulának s' a' magok nyilaival meg sebefittetvén, meg-
győzctnének, holott *Eugeniust*-is el-fogák, kic *Theodosius* érdeme szerint
meg-ölete. *Argobáffis* pedig el-fzaladván, maga fegyverével meg meczvén
torkát, maga lön hóhéra magának.

De mit hordok több példákat elő? Mindenek helyett légyen, ez Hi-
storiában le rajszolt, Néhai Felséges Sveciái Király, *Gustavus Adolphus*,
egybe hasonlithatatlan Példája, mellyhez hasonlo, sem a' köz, sem az Egy-
házi Historiakban, kiváltképpen a' mostani *seculum*-ban lött dolgoknak hi-
storiában (derek tudos emberek itileri szerintis) alig találathatik; mert,
meg volt ő benne az kegyeliséggel öszve kötetett Vitézség a' felső gradus-
ban; ennek fő gyönyörúsége volt a' közönséges és magános isteni szol-
gálat, Bőjstőlés, Könyörgés, Ige halgatás. De a' mi őtet leg halhatatlan-
nabb emlékeztetvé tötte, ez volt: hogy az Isten porban heverő Dicsősé-
géért, az ő meg-nyomorított Anyazentegyházának helyre állatásáért,
fel költ; Országát el hadra, semérdeki kincsét el-költötte, végezetre, vé-
re hullásával s' életének el-fogyatásával sem gondolván, az Isten Népének
lelki s' testi szabadságát helyére állatta.

Mivel pedig szegény Nemzetűeknek több boldogtalansági között nem
utolsó

utolsó ezis hogy született nyelvünkön valo Historiak nem igen vadnak,
mellyekből a' mi hazánk fia tanulhatának, és a' kegyeliséggel egybe köt-
tetett Vitézségnek s' egyéb derek dolgoknak el-követésére fel buzdul-
hatának; En Istenem dicsőségehez valo buzgóságomnak csontaim köz-
zé rekedéttűzétül megelgittervén s' el-nyomorítottatott Edes Nemzetemhez
valo szeretemenül inditatván, helyesnek itiltém a' mostani időben, ez
buzgolkodo, kegyes, Vitéz Királynak viselt dolgait, a' régi dicsőséges
hírű nevű Magyarok Maradekinak szemek eleiben terjesztetni, hogy ezek-
ből, mind kegyeliséggel edgyütt jaro. Vitézféget (melytől, noha szemé-
remmel és pironasággal, de igazán meg kell vallanunk, ez siralmas időkbén,
igen degeneráltak Vitéziő Rendeink) tanulhassanak, s' mind pedig keferves
nyavalyájoknak meg-örvöllására valo Orvofságot kereshessenek Isten után,

Hogy pedig ez edgyűgyű Munkácska, Nagyságodnak, ugy mint a'
bujdoló Magyarságának Választott Hadi Vezérének ajánlatatik; elégsé-
ges okai vadnak s' méltos hogy a' Nagyságod jo hire neve örök emlékezet-
ben hagyásék; Ugyanis valakik Nagyságodat közléről isméri; Istenes éle-
tét szemlélik, jo lelki isméréttel tanv bizonságot teszn karrol, hogy N. a'
kegyeliséggel öszve kötetett Vitézségnek szeretője, az Isteni közönséges és
magános tiszteletnek szives gyakorloja, a' tiszta és jozan életnek követője,
A' mi leg nevezetesebb, Istenének porban heverő Dicsőségeáért. Vallá-
sáért, s' Edes Nemzetéért alkalmas ideje már, hogy nyughatatlan életet
él: mert noha N. maga jóságiban nyugodalmasan élhetne, mindzáltal
a' Christus Regulájához tartván magát, ritka példájul, magát ugy meg ta-
gadta, hogy ideig, mind Méltóságos Edes Anyát, mind Szerelmes Házas-
Társát s' kedves Fiaeskáját, el hagyván, inkább akar az Isten Népével ed-
gyütt bujdosni, nyomoruságot szenvedni, testének nem kiesiny töredel-
mével, értékének fogyásával, hogy sem oda haza világi gyönyörúségben
élni. Ne szűnnyék meg tovább-is N. jo Tükör lenni, hidgye el bizon-
nyal, nem hamis az Isten hogy el-felekezze a' N. fáratságos szereteti-
ről, mellyet mutatott eddig az ő nevéhez. Sid. 6. v. 10.

Vegye azért N. jo kedvel, ez jo indulatbul ki' bocsátott Mun-
kácskát, kövefse tehetsége szerint ez nagy Példát és másokat is ennek kö-
vetésére, maga dicsiretes példájával ösztönözzön. Isten Nagyságodat, a'
mostani számkiverésben kefergő Magyarsággal edgyütt hamar időn bold-
ogítsa meg és a' Sion szabadulásának meg-látásával örvendeztesse meg.

Nagyságodnak alázas Szolgája

Philopatrus Arvadinus Theaetetus,

O Hszegny szelvéstül hányattatott, vigasztalástul meg-
fosztatott Edes Nemzetem! Kérlek az Isten nevé-
ben, ha kívánsz már valaha, sok nyomoruságidnak terhe-
alól fel menekedni s° dolgaidban Isten segedelme által bol-
dogul elő menni, kövesséd e° könyvetskében kedvedert
le rajszolt Kegyeseknek és mindenféle szép Virtusoknak
nagy példáját s° fogadd meg imez következendő, jodratat-
tozo Intö Belzedekek.

I. Vegy vég bucsut már egyszer, megszokott, Istent
boszonto, Egeket s° Angyalokat irtoztato, régi vétkeidről.
Ajándékozd magadat egészzen Istenednek, reformáld ma-
gadat, s° add reá tellyes igyekezettel lelkedet a° szoros E-
vangeliomi kegyes életnek követésére; gyönyörködgyél I-
stened szolgálatyában, hogy Istened is gyönyörködhesék
te benned; így telik bé rajtad amáz szép igiret: *Akkor tégedet,
ki a° Iehovában gyönyörködöl a° magas földre vislek, és azt mivelem, hogy Iakobnak a°
te Atyádnak örökségével elly, mert a° Iehova szája mondotta. Esa. 58. v. 14. Ugy,
tündöklök a° te szabadulásod, mint a° lámpas és el jó a° te igazságod mint a° fényesség.
Esa. 62. v. 1.*

II. Nevezet szerint, hadd el az Isten Dicsőséges Nevé-
nek káromlását, amaz hajszálakat fel borzaszto, jo lelke-
ket gyötrő, Istent a° boszszu állásra székiből ki költő károm-
kodo szitkokat, mertha csak annak-is laja° ki az ő Terem-
tőjével pöröl, *Esa. 45. v. 9* hát annak a° ki az ő Teremtőjét
szemtől szemben meg szidalmazza, mennyivel inkább, laj!

III. Utáld meg amaz szép vitézi jo hiredet s° nevedet

meg-

meg mocskolo s° porban keverő koborlást s° ragadozást,
mert bizony: laj annak a° ki koborol, mert mikor ő meg-
szünik koborolni, ő is el koboroltatik. *Esa. 33. 1.*

IV. Hadgy békét a° *Privatumnak*. a° magad semely berint va-
ló jödnak kezze! lábbal való keresetinek; hanem keresd
elsőben a° *Publicu* mor, az Isten dicsőséget, Vallásodnak, lel-
ki s° testi szabadságodnak helyére való állatását, ha ezt meg-
nyered, meg leszzen a° *Publicum*-ban a° *Privatum* is bőségsen.

V. Szeresséd az Angyali Edgyeséget és ne gyönyörköd-
gyél a° Izakadályokban. Ne legyen ki Pálé, ki Apollojé,
ki Cephase, hanem mindnyájan legyetek a° Christuszé,
1. Cor. 1. v. 12.

VI. Fájlallyad a° halálnál kecserevesebb rabságban gyö-
trődő Tagaidnak nyomoruságát és azoknak ki szabadítála-
ra; minden jo modokat, kövess el. Nevezet szerint, in-
dully meg, amaz te, sok ideig való Tömlöczözést, ehseget,
szomjuságot, vereleget szenvedett, már pedig a° Világnak
ezegeres lattaival edgyütt a° tengeri Gallyákra vitetett Lel-
ked Vezérinek, a° Christus igaz tudományáért hallatlan
kinzásokat szenvedő Martyroknak, nyomoruságán és mind-
gettek való könyörgésséddel s° mind a° Méltóságok előtt
való esedezéséddel, azoknak szabadulásokban, töreked-
gyél. Ha ezeket sziveffen el követed, *fel támad még egy szer a° Jertésből a° te vi-
lágosságod és a° te homályosságod olyan leszen mint a° del, s° támaszt még a° nagy ke-
gyelmi Ur Isten, ugyan te magad közzül olyanokat, a° kik ROMLAS É PITÓINEK
sagnak nevezeteni. Esa. 58. v. 10. 12. Legyen, legyen!*

Eregeted Isten előtt Esedező Oratorod. Philopatrus Arvadinus
Thejaetus;

- Jaj! mire jutottam Szerelmes Barátim!
 El hagyott voltomon Folynak fok könyveim;
 Mert, megszűnt távoztak Tőlem jó segedim,
 Nincs ki jó szót nyujcsón, Csak nőnek jajjaim!
2. Kegyetlen Harpyák Szivem ki-szakaszták,
 Gyenge fiaimat ölemből ki-kapák,
 Fegyverrel vereket a' Földre ki onták,
 Tömlöczre, Gallyára, Tüzzel vassal hajták.
3. Regi szabadságom Változék foglagra,
 En vig melodiam Szomorú Notára,
 Lábaim szállottak Már csak alszú ágra,
 Allapatom fordult Majd eleven gyászra!
4. Sűrű nyöggésem közt El alett a' Lelkem,
 Várnám honnet jőne Sededem nekem,
 De nincs mennyen földön, Ki segegyen engem,
 Csak az egy Ur Iesus En edes reményem!
5. Oh ti én Barátim Sorfomat szánnyátok,
 Bokros vezélyimet kerlek fájlallyátok,
 En segedelmemre Kezetek nyujcsátok,
 Mert féltő hogy tiis Erre ne jussatok!
6. Lövel én Lelkemnek Erős kölsziklaja,
 Edes Iesus, lövel, igazak Bástyája!
 Ha minden el-hágyis, Csak te légy Istápja
 Erőtleniségemnek, Szivem csak ezt várja.

K. O. Ezeket a' nyomtatásban esett fogyathozásokat jobbit meg. Lev. 3. olv. Király. lev. 4. lin. 28. olv. Steinum-nak és Pomerania-nak. Lev. 5. lin. 11. olv. Császar. Lev. 20. lin. 24. Ez szök után: jelek volt; olv. mind két részről: Deus nobiscum, Isten velünk külfő jelekvolt. Lev. 33. lin. 3. olv. ösv. Lev. 33. lin. 10. olv. Lotharingus; Lev. 39. lin. 25. olv. öt. Lev. 42. lins 17. olv. negyven.

1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620.

A' NEHAI FELSEGES SVECIAI
 KIRALY,
 GUSTAV. ADOLPHUS
 Eletének, Lelki s' testi Szabadságért való, Dicsé-
 retes Hadakozásának, Győzedelminek, a' Lutzen-
 nél lőtt, Diadalmas Harczon való, Szomorú El-
 Esésének és Sveciá-nak *Holmia* nevű Anya-
 Városában, Gyászos Pompával lőtt
 Temetésének rövid HISTO-
 RIAIA.

GUSTAVUS ADOLPHUS, *A' Sveciai Király Születése.*
 a' Sveciai Felseges Király, született
 e' világra, 1594. ben, kinek Edes
 Attya volt *Gustavus Carolus*, (ki az
 ő Országát a' Lengyelek nyomor-
 garása alól, vitézi módon fel-sza-
 badította,) *Gustavus Adolphus*, az ő Attya igen
 szorgalmatoslan nevelte, mind a' tilztséges tu-
 dományokban, mind az Hadi mesterességben, és *Neveltetése.*
 azokban a' gyakorlásokban, a' mellyek őtet mind
 Religiojában s' mind egyéb jóságos cselek edete-
 ben dicsiretessé tettek és nagy dolgoknak véghez-
 vitele-

vitelre el készítettek. A' jo Nevelés által, olly bátor szívűvé tétetett, hogy akár mely nehéz do- log-is neki könnyűnek láczzott, úgy hogy meg gyermek korában ki reczettek belőle a' Kirá- lyi virágok. Mihelt az Országok látogatására alkol- marosá tétetett, bujdosott *Franciaiban, Olasz Országban, Hollandiában, Német Országban.* Az idő alatt, midőn bujdosék. Edes Attya *Karoly* Király meg-hala, de meg is bujdosását feleiben nem hagyá, hanem to- vábbis *continualá*, magát mesterségesen *GARS* Ur- nak. el.nevezvén, az ő Nevének s' *Titulusának* neg- első betűiből: *GUSTAVUS ADOLPHUS REX SVECIAE,* a' mellyeket őszve szedvén, leszén a' *GARS* nev. Bujdosásában. igen látott hallottá lett, tanulta a' *Mathematicat* és az *Franciai, Német és Olasz* nyelveket. Ti- zenhet esztendő volt, az Attya halálakor, melly után, sietvén hazájában haza jöni, magát minden felől ellenségekkel környül vőtnék tapasztalá len- ni. A' *Muszka* Császár és a' *Danisi* Király, az ő Or- szágának némely részeihez Iuslokat praxédalták, a' Lengyel Király pedig egészen magának akar- ta foglalni; de ő mind ezek ellen, olly vitézi mo- dón viselte magát, hogy egy néhány harezokon erősen meg vervén őket, készíttetek ő velle Békelséget szerzeni. A' *Romai Császár* is ez idő tájba felelte igen meg-nyomorította vala az *Imperiumnak* sok Fejedelmét és Szabad Királyi Városit, kivált

keppen

keppen az *Evangelicus*-okat (az az, a' *Calvinistak*at és *Lutheranus*-okat) Némelly Fejedelmeket, Eörökös Tartományokból ki vetett: *Sivalfunda, Stetinum, Mecklen- burgum és Pomerania* annyira el-nyomorítottak volt, a' sok Taxa fizetéssel, szabad Quartellyal, hogy már tovább el nem állhának, mellyeknek meg- orvoslása felől keferveffen panaszokodtak s' re- menkedtek. is a' Császárnak; de remenkedéseket semminek tartván, el kezdett nyomorgatásiban semmit alább nem hagyott.

Azönban a' *Sveciai Király* előtt is (nem tudván hova folyamodni) keferves panaszt tétnék, ki meg keferülvén az ő Rokonságinak, *Confederatus*-inak és *Izomzédinak* siralmas sorfokat, a' *Császárhoz* követei küldte, amazok mellett, ki nem egyebb vá- laszszal, hanem meg-csufolással tére vissza. Így lévén a' dolog, a' Király meg-gondolván, hogy a' maga bátorlágos meg maradása, sokat függ a- amazokétul, el-tökélli magában hogy amazokat oltalma alá vegye, de hogy balra ne magyarázhat- nák ez dolgot, *Manifestum*-ot bocsát ki, mellyben protestál, hogy ő meg sem mozdult volna, ha az Császár olly el-fenvedhetetlen bosszútágokkal nem ingerlette volna: *Edyik* ez volt, hogy a' Lengyellel valo nem régi hadakozásakor, nem engedte meg hogy Német Országban maga kölcse- gen hadakat fogadgyon, ezért s' fegyvert vehet-

A' Király az *Evangelicus*-ok mellett tö- rekedik köve- tésük által.

Király Ma- nifestumal.

fen, de az ő ellenségének a' Lengyelnek ezekre való szabadságot engedett. Masaz (a' mi nagyobb) két Tábort küldött ő maga a' Csásár Prusziában a' Lengyel segicségére. Harmadik az, hogy Bethlen Gáborhoz az Erdélyi Fejedelemhez levelekkel menő Postáját meg-tartoztatta, leveleit felbaggattatta és azoknak hamis Parját ki nyomtattatta. Negyedik, hogy követit meg nem becsüllötte, nekik *Audientia* nem adott, sőt hogy csak valameddig Nemet országban legyenek is, tilalmazta. Ötödik, hogy midőn a' Daniái Király közben járata által, békefőzet keresett volna, egyebet bosszontásoknál és hallogatásoknál nem nyerhetet. Hatodik, hogy noha a' Császártul, oltalom igirterett a' szegény *Stralsunda* Városnak, mindazáltal a' *Frislandiai* Herczeg *Vallstein* által felverettetet és prädáltatott. Ennek felette *Rugia* nevű szigetet is (melly *Stralsunda*-hoz közel vagyon) megvőtte. Ez két helyek kívánván a' Sveciai Király *Protectio*-ját, mivel maga megmaradását néző dolog volt, nem engedhetet, hogy azokat a' helyeket az ő ellenségi birjak. Hetedik hogy a' Csásár a' Svecusoknak *Balticum* tengeren való kereskedéseket meggátolta, hajójokat el fogatta, s' abban valójokat felprädáltatott. Végezetre, jelent *Manifestum* ban a' Sveciai Király hogy az *Imperium* ban, Táborral nem azért jött, thogy a' Csásár ellen ellenségeskeppen jőjjön, hanem hog' az ő *Attasiat* és *Confederatum*-ját a' *Stetinum*-nak és *Pomeria*-nak igen megnyomta-

ritta-

rittatot Herczeget megsegitse, és a' maga Birodalmát-is bátorfagossá tegye, nem az *Imperium* sem a' a' Csásár ellen mutatván *hostilitast*. Ezt a' *Manifestum* mot, igen nagy becsüllettel küldötte a' Csásárnak, ki jollehet tellyességgel semminek tartotta azt, de a' *Keresztven Világnak*, nagy *satisfactiojára* elmejenek megnyugorására lett. Nagy volt a' hire, hogy sok hatalmas Fejedelmek voltak volna közösök (*interessatusok*) a' Sveciai Királlyal ebben a' dologban u. m. az *Angliai*, *Franciai* Királyok, a' *Muska*, a' *Velenczések*, és a' *Hollandusok*. A' Csásár is nagy kegyülettel készült, hogy a' Sveciai Király haddal való jövetelinek ellene álljon, meg rakván *Pomeraniat* és *Brandenburgumot* *Prasiduumok*-kal. *Mecklenburgum* bin voltak a' *Vallstein* hadai, ki annak akkor tájban ujjontában tetet volt Herczegé a' Csásártul. Az *Odera* nevű folyovizen való minden hidak és révek el-foglaltattak víg-zekkel meg erősítették. A' Sveciai Királynak több Barátja nem volt, hanem csak a' szegény *Stralsunda* Városa, a' holot hadait a' tengerről a' szárazra ki szállithatta volna. Igyekezvén azért *Rugia* szigeten ki szállani a' Király, *Stralsunda*-hoz közel, el küld *Alexander Leslyhez* *Stralsunda*-nak *Gubernatorá*-hoz, ki tizennyolcz Sveciai hadi Hajokkal, reá ut *Rugia* szigetre, és kicsiny idő alatt az Csásár hadait onnét ki-veri. Ottan mindgyárt a' Felleges Sveciai Király is száz harmincz hajokban, tizen két e-

A3

zet

zer Gyalog és három ezer lovalokbul álló Taborát (nemelylek azt mondják annyi sem volt, hanem mind öszve is 11000) Rugia fejedelmében (a Balticum tengeren által költöztervén) kiállittya. Az ott körül levő Ellenfeg öszve gyűlvén, mindgyárt harcznak akart állani leg első ki szállásakor, de az Isten olly remülést bocsatot rajok, hogy meg nem merték próbálni. Leg első volt a Király, ki a földre kiállott, és leg elsőben-nis terd-

A Királykönyörgése a földre való kiállásakor.
 re elvén ilyenekpen könyörgött: *Oh igen Dicsőséges nagy Isten! ki mind menynék, földnek, és a háborgó tengernek parancsoló földre való kiállásakor.* némű nagy hála adással tartozom Felségednek, hogy ilyen veszedelmes tengeren való által költözésben, illy békével által hoztál engemet! Ujjonnan és ujjonnan, az en szivemnek s lelkemnek fenekéről halálat adók teneked, és kérlek alázatosan, mivel jól tudod Uram, hogy ezt a Hadakozást, nem az én magam hasznáért és végeimért, hanem egyedül a te dicsőségédért és a te megnyomorított Anyasemegyházadnak vigasztalásáért és megsegítéséért vállaltam fel: Ha azért eljött Uram a te időed rendeli időalágy meg engemet ennekutánna is, s nevezetesen pedig adgy jó és szerencsés felet ennekem, hogy ide hátra maradt Taboromat, mellyet ennyi sok Népek s Nemzetsegeköl gyűjtöttem össze, rövid napon örvendező szemekkel láthassam és boldog el kezdéssel mozdíthassam elő. a te bensőséges Nevednek Dicsőségét, Amen.

A Királynak ez az Ahitatosága, annyira munkálkodot a Tanács Uraknak és a Tisztekek szivekben, hogy könyhullatásokat facsart ki szemekből; kiknek monda: Ne sirjatok, hanem kölsétek öszve szivekben a ti könyörgéseket az enyimmal, mert mentül nagyobb a könyörgése nek Tábora, annál bizonyosab és nagyobb legyen a Győzedelem. A ki szorgalmatosan könyörög,

rög; már a' tész berint meggyőzte az Ellenfegget. Akkoron fog a' király egy kapát és lánctot kezdé álni és az egész Tabor is rendel egy más után, azont követtek, fele alván és fele fegyverben állván, úgy hogy estveig erőssen be lánctolák magokat. Két napok után való nyugodalom után, maga mellé vevén valamelly lovas és gyalog seregket, három mért földnyire mene bellyeb, a' holott egyenéhny Trupp Ellenfegget látott, de mind elszaladtanak. Az után egyenéhny erőssen epitették, de gyengén oltalmazott Sánctokat vón meg, úgy hogy tizenkét napok alatt Usedomia és V Vollinum nevű szigetekből is az Ellenfegget ki kergette és úgy mene Stetinum Városához, melly a' Pomeraniai Herczegnek földlakó helye, holott az Ur Alszonyok és Nemes Alszonyok az Palotának Ablakairól nézik vala a Király Taborát. A' Király el küldte egy Trombitást, izenven az által, hogy bocsaítsák be a' Városban: a' Herczeg azt izeni, hogy ő Neutralista lesz; de a' Király ezzel meg nem elégedven, azt izeni neki, hogy ő a' megnyomorított Nemzet Orszagi Fejedelmek legitségére jött, azért meg varja, hogy a' Városban be bocsaítsák, mellyet ha a' Herczeg nem akarja, erővel is meg cselékedne. Ez alatt a' Herczeg kijű a' Királyhoz és kéri, hadd legyen Neutralista, az az, semed-

gyik, sem másik felhez való; de a' Király ezt hallani sem akarja vala, sőt szemeit verve az Afzszonyokra, ezt mondgya vala: *Rokon! ha engemet bé nem akarsz bocsátani, a' Városban, bar ezek helyett az Afzszonyok helyett, mas Vitézeket allasz a' Városnak oltalmazására.* Akkor a' Herczeg visszafut kéredzve a' Királytul a' Városban, a' Király megengede neki és rendelé, hogy egy jeles Reym nevű Scotus Ur, kifizje el a' Herczeget, ki, midőn a' Felvono Hidat leeresztették volna a' Herczegnek, velle edgyüt be mence és a' Városbeli Praesidiummal, az 8 Vitézi is a' kapun be menének, azok után a' király is az egész Táborral be mence a' Városban és így minden verontás nélkül megvőve a' nagy Várost. Az után köszönséges Bőjtőt hirdettete a' Király az egész Táborban, azon napon az Imperialistak rea ütnek a' Strásákra, de a' derék sereg a' Larmát meg halván, igen hamar visszafutotték s két Tillius a' Császár Generállya, két Vitézt fogadott alattomba, hogy a' Királyt megöljék, de Isten az Arultarást ki nyilatkozattatá, edgyik elszökött, a' másik érdeme szerent exequatott. Az után a' Király Grippenhaga ellen menve, csak huszonnégyed magával, valamelly költöző helynek (passulnak) meg nezesere, az Ellenség harvan lovakból álló Leszere talált menni, holott vitézi módon oltalmazta magát, míg a' maga Seregei

Stetinum
ravaszsággal
meg veretik.

Bőjtölés és
Könyörgés.

Ki nyilat-
kozott Arul-
tatas.

a' Király
vekedelembé
forog.

regei Közzül nemelleyék, halván a' Puska ropogalt, meg segitettek s' károglkül visszafut hozták. Minek előtte Grippenhaga Lötetéshez fogatott volna, másodszor is Bőjtőt hirdettete Táborában és az Ur kívánsága szerent való elő mentelt adott neki, sőt a' mi csudára méltó dolog, nyolczad nap alatt, sok Váralokat vőtt meg, sok ellenséget vágott, sok rabokat fogott, annyira hog' egész Pomerania-t és Marklandia-t az ellenségtől meg tisztította. A' verontásban nem győnyörködött, keveleket hányatván fegyverre, még azokban a' Várasokban és Várakban is, mellyeket ostrommal vőtt meg.

Kegyelmef.
ség.

Akkor rájban jöve hozzá a' Franciai Követ, ki a' két Király között Szövetséget Confederatio-t szerze, ilyen-Conditiok alatt: Először, hogy az 8 Barátyokat oltalmazzák, az Oceanum és Balticum tengeren való kereskedést bátorsággal tennék, az Imperiumnak, meg nyomorított Statulit helyekre állatnák, az Portulokban és Tenger Partyán ujjonnan épített Erőségeket lerontanák. Másodszor, mivel az Ellenkezéssel, az Injuria kért eleget nem akar tenni, sőt minden közben járásokat meg vét, tehát a' Svcciai Király tarcson harmincz ezer Gyalogot és hat ezer Lovast Német Országban, mellynek fenntartására az Franciai Király tartozzék a' maga

réséről megfizetni. Többekkel egygyüt ezek voltak a *Conditiók*, melyekről a *Sveciái Király* tudostá ottan hamar a *Lipszai Dieta* ötzve gyülekezett *Evangelicus* Fejedelmeket, bizonyosokká és bátorságosokká tévéndket affelől, hogy az ő igyekezeti nem egyéb volna, hanem hogy a' Német Országai Fejedelmeket oltalmazza és elébbi Szabadlágokban beállassa.

Mivel a' Király Hadai közzül némelleyek Prussziában hagyattanak volt, a' minapi hadakozás miatt, azoknak is parancsolt a' Király hogy harmad nap alatt Hajokra szállván a' Királyhoz jöjjenek Pomerania-ban, kiknek által költöztetésekre kilencz Hajok rendeltettek volt; de nag³ Szélvész támadván a' tengeren, ugy elszélesztetnek, hogy het azok közzül alig kapharott ki a *Portus-ra*: Edgyik, melyben volt egy Vitéz *Monroe* nevű *Scotus*, három *Compania* val edgyütt, *Rugenvaldia* hoz közel, melly erős hely az *Imperialista* k kezénel volt, hajótorést szenvedett. Holott kettős félelem szállott rájuk, a' tengerben való merülés (fuladás) avagy ha a' szárazra ki-mennek, torkoknak meg-meczczele. Az utollot próbálták inkább, és valami dirib darab deszkákon, békével a' partra kihatóltanak; Isten gondviseleséből, nagyob része a' *Præsidium*-nak, szinten akkor ki ment volt, heretizakai fizetéseknék be hozására. A' Város Birája

Isten Gondviselese.

Birája látván, hogy a' *Sveciái Király Vitézi*, ek-
 Keppen a' szárazra ki kaptnak, hozzájok megen, ^{Rugenvaldia megvéteik,}
 és meg értvén kicsoda vitézi legyenek, a' Városban hívá őket, és étszaka bé-bocsátván őket, és fegyvert adván kezekben, *Monroe* el-küldé *Bullion* nevű *Capitányt*, válogatott *Muskotályosokkal*, hogy üsse meg hirtelen a' Városban maradt *Imperialista*-kat, kik ottan mindgyárt azt kiálták: *Frigy, frigy; Igy nem bánták őket.* Illy csudálatosan a' Város meg vétetvén, Isten a' kilenczedik Hajot is, melly a' szél véstől elhányatott vala, a' Város mellé hozá, a' holott a' *Vas macskát* le-bocsáták, melly által *Monroe* meg-erősödék, ugy hogy, a' *Tartományban* bellyeb is vitézivel szerencsét próbálna: A' Király vévén észében, hogy Isten maga hadakozott ez aránt ő crette, meg parancsolá *Monroenak*, hogy ott maradjon és el küldé *Vitéz Baudiczent*, több *Lovassal*, *Gyaloggal*, hogy velle meg edgyezzen.

Azonban jöve edgy *Császár Postája* a' Királyhoz; Csudálkozik a' *Császár* levelében, miért jött a' Király fegyverrel az *Imperium* ban, kinállya *Békesség* felől való *Tracta*-val, ha elsöben letetzi a' fegyvert: Erre a' Király azt feleli, hogy ő *Fellege* a' *Romai Császár*, meg-lzünik esudálkozni,

kozni, ha meg emlekezik arról, hogy két Tábor
küldött ellene Prússia ban, emlekezék meg az
ő Barátnak meg nyomorításáról és az ő Orszá-
gának veszedelemben való forgásáról. A' mi il-
leti a' Békesség felől való Tracta. val való kínálko-
dást, nem hiheti hogy az igazán s' szívesen való
volna, holott az előtt az, csak meg gunyoltatta.
Hogy pedig a' fegyvert le tegye azt semmi kép-
pen nem cselekeszi, míg a' Német Országi meg-
nyomorított Fejedelmek és Szabad Varosok
szabadsága helyre nem állattatik. Csudára melto-
dolog az, hogy nyolcz holnapok alatt, *Julius és Februarus* kö-
zött, nyolczvan Városokat, Várat és Sánczokat
vőtt meg *Pomerania* ban és *Mecklenburgum* ban.
Tillius a' Császár Generalis tá, ezi idő alatt gyűjtött haszon-
egy ezer Lovasokból s' Gyalogokból álló erőff
Tábort, mellyel a' Király Tábora felé indul, ki
erősen be-sánczoltavala magát, melyből nem akar
vala harcra ki jőni. Tillius alá s' fel jár vala a'
Király Tábora mellett, de nem meré meg pro-
bálni, hogy a' Sánczra mennyen. Nem vala sem-
mi oka a' Királynak, hogy velle meg-harczollyon,
holott az ő Tábora annyira el fáradott vala a' sok
hadi Munkával, s' a' szűkség sem kényszeríti va-
la a' harcra; Azért Tillius viszfizta mégyen
Magdeburgum ot meg szállja, mellyet el-utol-
lyára meg is vőn, és mint afféle Vér szopo Lator

Ember,

Ember, leg-alább, husz ezer Lelket fegyver-
re hányatot, minden rendből és nemekből, tel-
lyelsséggel hamu vá tevén a' Várost, izaz harmincz
kilencz házakon kívül. Az ő Vitézi mindenfé-
le kegyetlenéget követtek, a' körül levő tarto-
mányban: A' Nemes és köz rendből való asz-
szonyokat, párostul őszvekdőzték, mint az ebe-
ket, és úgy hajtották őket az Erdőkre, hogy ott
meg széplőcsék, a' kik ellenek. állotrak mezite-
len verkeztek, fülöket elmeztek és úgy bocsátottak haza.

Az idő alatt a' Király, nyolcz ezred magával,
az Odera mellett való Frankofurtum felé indu-
la. Groff Scombergius vala abban a' Gubernator,
ki gyánakodván a' Király szándéka felől, hét e-
zer emberrel, meg szaporitá a' Praesidiumot, és a'
Hostátokat el-eggeté. Azon napon el-érkezvén
a' Király, be-sánczola magát a' szőlő hegyekben
a' Városhoz közel. A' Városhoz való közelit-
ben Dyvell nevű vitéz Zászlós Ur, meg sebesit-
ték, mellyen a' Király igen meg háborodék. Éstve
az Imperialisták, ki rohanának, de igen hamar né-
kicsiny károkkal, vissza veretnek. Követke-
zendő nap, Ur-napja levén, könyörgések és Pre-
dikációk voltak, a' Király Táborában. Midőn
mindenek esendőségben volnának, a' Városban
levő Császár Vitézi, kezdék csufolni a' Svecu-sokat, kérdvén
tőlök, ha az ő Bőrből csinált *Algyusokat* nem őtréké meg; tudat

is kö.

Nyolcz hol-
napok alatt,
nyolczvan
Városokat,
Várat, és
vőtt meg.
Tillius Tá-
bora.

Urnapja-
nak meg-
telése.

köttek ki a' Lanczfa végire és azzal is csufolták a' Svedeket. A' Városban lévő derek Officerek, azt gondolták, hogy a' Királynak minden bándéka, hogy ostromnak mennyen, illy kevesed magával legyen és ők belől, olyan nagy erővel. Mind két Predikációk véghez menven, paranesola a' Király *Banier Lenos* nak hogy adgyon *Ordinantiat* az Ostrom felől; mikor látta a' király, hogy az ő Officeri és Commendási czifrán volnának felöltözve, fegyver nélkül készek legyen a' harcra, paranesola nekik, hogy öltözzenek fegyverben, *mondván: Ha az én Officerim meg öltöznék, ki parancsol ottán az én vitézimnek? A' Sveciai Vitézeknek nem lévén Lajtorjájok, a' Paraszt emberek házához futának, és azoknak jázlokat elhozván, azokbul fejlzékkel erős Palliádót csinálnak, az az, olyan deszkákbul álló erősséget, mellyet a' sűrű lövések ellen szinten a' Város kőfaláig vittek) holott az ellenséggel össze elegendven, a' falon igykeznek vala be-hagni; A' sűrű lövések miatt meg a' levegő Eg is ugyan meg-sejtült, a' nagy füst és sok golyobis el-lepven mind a' két felekezetet. Az Imperialisták meg verettven, hátat adának és egy al-kapun az erősebbik Városban szaladának. A' Király szolitván Hephbron Ianos nevű vitéz Scotus Fő embert, és Lumsdell Colonellust, mond nekik: *Hozzá, Hozzá, Edes Vitéz Scotusim! Emlkezsetek meg arról miképpen meg-sátoltatták jela' té Atyátok fiait Nevv Brandeburgum-nát!**

Azok.

Azok, ezt halván, az *Angliai és Scotiai Regimentek* kel, neki menének az al-kapunak, a' golyobisok olly sűrűven hullván, mint a' kő eső; Lumsdell kivont mezirelen fegyverrel, igy biztattya Vitézeit: *Nósa Szíveim, mennyunk be ez kapun!* Az ellenségek a' hátán be-menének, és kimilletlenül vágák őket, az után a' nagyobbik kaput meg nyitván be-menének *Francofur-* a' Városban, szörnyű öldöklést ténven s' fel-*tum ostrom-* val kiáltván: öld öld, a' Nevv-Brandeburgumi *mal meg-ve-* csatájert! Egy Scotus maga kezével tizen nyolcz *terik:* embert ölt meg. Lumsdell Colonel, tizen nyolcz Zászlokat nyert, sőt oly vitézi modon forgatta magát, hogy annak utánna a' Király azt mondta neki, *kerjen a' mit akar és meg adgya neki.* Már a' Svecusok a' kőfalakat el foglalták vala. *Scombergius* a' Császár Commendans a még is vitézi modon forgattya vala magát, de kényszeritettek alább hadni benne, mivel a' Sveculok szinten ugy rohannak vala a' veszedelemre, mint a' lepkek estve szoktak repülni a' gyertyában. Az Imperialisták ebben a' Városban gyűjtven az egész körül lévő tartománynak el predált gazdagágát, öszvérekre és szekerekre rakván, akarják vala el iktatni, de a' Svecusok attol a' fáradságtul meg-menték őket, mert a' izalado vitézeket, ezek a' szekerek, ugy meg akadalyozák, hogy szántalan sokan meg öletnek és az Odera folyovizben talzigálatnának. A' Császár rőtzerdi sok

Colo.

Colonellus ok elevenek itt el, ötven Capitányokkal és Officerekkel edgyütt, közbenséges vitézek pedig többen hét ezernél. Huszon három zászlókat és nyolcz Cornetákat praesentál tak a' Királynak; sok rabokat fogtak, kiket Stetinumban küldött a' Király. A' Svecusok közzül estenek el mint egy százán és ugyan sebesedtenek meg százán. Következendő napon, mind szép kéresekkel, mind fenyegetésekkel a' vitézeket a' Váras népeinek praedálásatul, meg csilapította, itt a' Király talált nagy gazdagságot, száz ezer font puskaport, tizen nyolcz öreg Algyukat, az aprokon kívül, és sokféle fegyvert és hadi szerszámokat. Egy asszonyt is meg nem ferteztetek ebben a' Varásban a' Király vitézi, sem egy Váras lakosát is meg nem öltek. A' Király ez nagy Győzedelméért, a' Mindenható Istennek nevezetesen hálaakat adott az egész táborával edgyütt. Csak hamarez után a' *Mecklenburgumi Herceget*, régi Attyáitul maradt Eörökségében be-allatta, melyből a' Császár hamissan ötet ki vetette vala és VValsteinnek adta vala. Az után meg tisztitá *Brandenburgum* ot az *Imperialis-táktól* és meg-vőve *Gripshvaldia-t* és sok egyéb helyeket.

Mene az után a' Király, Magdeburgum fele, honét Tillius General el-ment vala, meg erősírvén és Praesidium mai meg-rakvan a' Várasft. Utában a' Király sok Várasokat és Várasokat vőtt meg, mellyet Tillius halván,

halván, négy Regimenteket küldött vilzsa Pappenheim Vezérsege alatt, hogy a' Királynak elle-ne-állyon: ki meg-edgyezvén a' Királytól ki-üz-zetett Praesidium-okkal a' Svecusoknak némely seregeit meg üti, mellyet a' Király meg-halván, minden lovas Há-dával és két ezer Muskotelyolokkal, jökor érkezik, mert a' Pappenheim gyalogi többire mind ott vésztek, a' Lovas hada el-szaladott, magais jo futó lova lévén elébb állott, A' Király tovább menvén, halván hogy Tillius General, selege igyekezik, az Albis folyó viz mellett, Verben-nél, erős Táborot formál és készít, öszve híván a' gyengébb Várasokból a' Praesidiumokat.

Tillius, első-járobán el küldött négy lovas Regimentet, válogatot régi vitézeket, hogy meg lássák, ha az Királyt ki csalhartyaké derék útközet-ten; ezek el hitették volt magokkal, hogy a' Király nem fog harczot állani és így menének Qvar telyra egy Városban, nem mészle a' Királyhoz; Egész uttyokban is egy Svecust nem láttanak, mellyre nevezé Bernstein nevű Commendans hatszázad magával stráfálván, a' többi nyugodalom-ra adták magokat. A' Sveciai Király titkon ki küld két ezer Muskatelyosokat és öt száz Dragonokat azok ellen, kik nap feljövetelekor meg ürvén őket, le-vágának közzülök másfél ezeret

Bernstein
meg veretik
és le-vagat-
tatik,

és azok között Bernstein is elérett, nyertek huzon kilencz Cornetakat, és sok ezüst marhát és pgnzt is. Tillius ezért bolzizut akarván állani, a Király Tábora felé indul, huzon hat ezer vitézekkel, kik mindnyájan, mint ő maga -tellyesek voltak haraggal és vitézi *resolucioval* (magok elhána-sával) De minekelőtte a Király sánczára reá

Arbitratas.

menne; titkon fogadot valami árulokat, nagy igiretekkel, hogy a Király Algyuinak gyuto lyukait, vas szegekkel bevernek, a végre, hogy haszontalanok lennének a harezon a szolgálatra; de a Lelki ismertet reá támadván edgyikre azok közzül, kik ezt felvállták vala, a Practica ki nyilatkoztak. A Király, jollehet közelmént volt a Tillius Algyuihoz, de meg is egy Algyulövész sem tetetett, mellyből Tillius elhírette magával, hogy az ő Praktikája fogott, és az ő Vitézi erre való kepeft edesdeden sürüven elő nyomultanak; azonban hirtelenséggel olly sok lánczos Golyobifokat, és dirib darab vasakat szortak reájok az Svecusok, hogy iszonyu keppen hullottanak mindenfelé. Három Lovas *Regimen* tekkal Baudiczen reájok rohant olly szoroffan és kegyetlenül lövete őket, hogy ha a Király meg-segítette volna Baudiczent, igen roszul járt volna Tillius, de az este el érkezvén visszafutottatta a Király a

Tillius rosz futár.

Serege

Seregeket. Tillius azonban valami Parazt embereket fogadott meg, hogy V Verben Várasát tüzzel felgyujtsák, mely körül volt a Király Tábora, de Isten jóvoltából, azis ki nyilatkozott és az gyujtogatok *execvatiattak*. Tillius egyéb dolgokat is próbált, de látván hogy semmi ben elő nem mehett, visszament; kinek a Király nyomában menvén, a könnyű lovas hadat olly igen megnyomta, hogy gyalog keller szaladniok és kopajokat kényszerítették elhárni; Tillius seregeket rendelvén, kezdett ellenkezni, de az eczczaka sebben szakasztotta, és mind a két fél *Quartellyaban* visszament. Nagy igyeketesi volt azon Tilliusnak, hogy bolzizut állyon, melyre nevezve ottan ottan lefelkedő seregeket küldött ki, de látván hogy azok többire, mindenkor kárral jönnek vissza, és az elöl is el dragodot s' szükült, Taborát onnet elvívzi és szinte a Saxoniai Elector Birtokában megyen. Uránna hagyott 500 chel meg-holt lovakat, 800 Szekereket nem lévén szekérbéli lovak, azon fellyül 7000 embereit vesztette el ebben az *Expeditióban*, A Király is az ő Taborát, quartelyokra osztotta. Ez időben a Sveciai Királyné, nyolcz ezer emberrel V Volgost nevű helyhez érkezett és azon időben Marchio Hamilton is 6000 embert hozott

Tillius Saxoniában megyen.

C2

Angli.

Angliabol, ezekkel a' Király meg-erősítette az ő Taborát. Tillius Saxoniában igen szorgalmatos volt a' Városoknak végtelenben, és végre Lipsiát is meg szállotta. Így lévén a' dolog, a' Saxoniai Herczeg, szorgalmatosan küldöz a' Királyhoz, siessen az ő segítségére, ki őszve gyűjtve minden Hadait, arra felé indult.

Urtyokban igen rossz szállása s' szűk enni valója lévén a' Tábornak, a' Király így vigasztal-

lya vala Vitéz; Urak s' Vitézek! Valóban somorkodom rajta, hogy illy rossz szállások s' vékony prebendák vagyon; de bevedgyetek csak egy keveset bevetelmim, ezennel a' Saxoniai Herczeg birtokában jutunk, a' holott jobban lesz dolgunk, mert mind ételek, italok elég leszen, mind pedig soldotokat is meg fizettem; csak arra kérlek benneteket, hogy a' lakosok között embersegesen viselkedjétek magatokat. Tudom én, hogy a' ti bátor s' vitézetek, semmit nem vetenti az, hogy olyan Táborral kell meg harczolnotok, melly magát győzhetetlennek nevezte, holott az már megtapasztalások nem olyanok lenni. Legyünk rajtok bar bevetelmim; az Isten nevéjére! Mi minden napon könyörgünk ti éretteket a' Seregek Urának s' azt kívánjuk, hogy tiis azoni cselekedgyétek mi éretteink, hogy kegyelmesen jöjjen el velünk, légyen mellettünk, s' adgyon boldog életmetek minden igaz és istenes ügyekezeteinkben. A' Tábor ezzel a' beszéddel neki bátorittatván, azon éjjelre közele érkezik Vittenbergához, a' hová küldött a' Saxoniai Herczeg követeket a' Királyhoz, hogy vegezzenek affelől, mieloda conditiók alatt fogja meg segíteni, a' mellyek ezek voltak. *Elsőször.* hogy a' Király szabadon alás' fel járhasson Saxoniában. *Másodszor,* hogy a' Herczeg, maga közele esszen a' Király Táborának elégedendő Porc

Golyo

Golyobist és Eleget adgyon. *Harmadszor,* hogy a' Herczeg Taborának is, a' Király parancsollyon. *Negyedszer,* hogy a' Herczeg békességet ne concludallyon a' Csafárral, a' Király meg edgyezése nélkül. *Utolszor* hogy mikor a' két Tábor edgyüve érkezik, a' Herczeg Lovas s' Gyalog hadai Cornetájokat és Zászlójokat, tisztesség tételnek okáért meg hajcsák, mikor el mennek a' Király Táborá mellel.

Következendő napon meg-hozák a' hírt, *Tillius Lipsiát meg vé.* hogy Tillius meg vőtte Lipsiát; azonban Tillius, *Tillius izeneti a' Királyhoz.* egy Trombitást küld a' Királyhoz illyen izennel: Ha olyan vitéz Cavalier (az az, köz és alá-*hoz.* valo katona, amaz, csufolás keppen nevezégy a' Király) állyon harczot neki. A' Király nehezten lévén hogy Cavaliernek nevezte Tillius, azt izeni vizlza: Azt gondollya a' ti Generálok, hogy én a' Cavalier nevezetnél jobbat nem érdemlenék? En Király vagyok és mond meg neki, rövid nap fel kereselem, valaholot fel találhatom. Erre nézve Tillius is készíti Táborát, oly bizonyosan el-hitve magával, hogy ő leszen *Kevélység* a' győzedelmes, mintha azért nem is fokot kelleme harczolni; az ő vitéziis, kik magokat győzhetetleneknek tartották, igen örültek az bizonyos napra rendelt útközetnek híren. Pappenheim, a'

G3

mely

Csuda.

mely háznál volt szálláson, csudálatosan látván, hogy vör csepeg le a' ház padlásából, monda: Hogy, azt jelentie ez Csuda, hogy a' mi verünk ki-fog omlani? Meg-vérre bennünket a' Sveciai Király? Lehetetlen dolog az. Hetedik napján Mihály havának, Tillius, negyven négy ezer jeles vitézekkel mezőben száll; A' hely igen szép sük mező volt, mely isten mezejének hivatik, Lipthához eg' mért földnire. Ez a' mező az, a' mellyen ötödik Karoly Császár, meg győzte volt az előtt egykor Mauricius Fejedelmet. Ebben a' mezőben volt egy kis dombos hegyecske és erdő is, a' hová Tillius helyhezette az ő taborát, vigyázvan mindenben a' maga alkalmatosságára. A' hegyecske igen alkalmas volt arra, hogy Algyuit arra vonassa-fel, kőnyü is volt arról neki le bocsátkozni, de a' Sveculoknak nehéz volt arra felkapzkodni.

Az Erdőben Vitézít el is rejthette, s' ha a' sük ség úgy hozta volna az erdőben állott volna be. Az ő jele volt: *Santa Maria, Szentéges Maria.* A' külső meg különböztető jegy volt: Fejér Pántlika avagy fejér kezkendők. A' Király a' Harcz előtt egy nappal az ő Taborával Bőjtöt tartott, keresvén az isten orczáját, a' győzedelemért. Estve felé, az ellenféleg felé inditva a' Király Taborát, mint

mint egy három vagy négy kis mért földnire lépven hozzájuk, holott nyugodot azon ejjel Táborostul. A' Király azon eczczaka úgy álmodott, hogy hát a' Tillius háját a' feje tetején erőssen meg fogta a' Király, és noha izörnyen vérgödött, de el nem eresztette, míg a' Királynak bal kezét meg nem harapá, mely a' jó előmenetel után, így magyaráztatott. Hogy a' Királyé léfzen ugyan a' győzedelem, de Tillius meg veri a' *Saxoniai* Herceget, ki a' Harczon a' bal szárnyában volt a' tábornak. Hajnal előtt a' Király meg indulván, oly közel esék az ellenséghez, hogy annak Táborát meg láthatná, és hogy partos helyen telepedet meg. Tillius, tudván hogy bajos utakon, bokros és fáros helyeken kell által menniük, küldött ki némely vitézeket, hogy akadályozzák őket, e' végre sok puska port is hintettek el a' mezőn, mellyet felsütögetvén igyekeztek azon, arczal fuván a' szel a' füstöt az Evangelicuskokra, hogy magokat szép rendben ne állathassák; de sem erdő, sem practika nem használt, mert szépen által költözvén a' bajos pászusokon, magokat jó rendben vőrték. Látván a' Király, hogy Tillius, az ő Taborának eleit igen szélesen rendelkezé, majd két Német mért földnire terjedvén szárnyával edgyütt, hogy valamin közbül ne vehesse

hesse s' mint egy kertben bę ne keritessse, el-
 tá a' tábori két részekre, a' Saxoniai Herczeg
 bal felől, a' Király jobb kéz felől állván. Tilli-
 us látván, hogy a' Király Tábora feléjük ballag,
 mond vitézinek: *No vitézek, mert lesz ma itt nyakon csapás!*
 Az ő Vitézi altván magokat győzhetetleneknek
 igen örömmel mondgyák, hogy nem gondolnak,
 velle. A' Sveciai Király edgyik Regimentöl a'
 másikhoz nyargalván, nag' fel szóval kiáltya:
Iertek, jertek edes vitézim! Akartoké ma harcolni a' Iesus Christus
nevéjért? Mindnyájan igen vigan fel kiáltottak,
 mondván: *Vivat Gustavus Adolphus, vive, vive, vive. El-*
lyen, ellyen Gustavus Adolphus! Azonban a' Király elküld
 egy Trombitást Tilliushoz egy levéllel, melyben
 írja, hog' a' mezőben kívánnya latni és e' végre
 jelen vagyon s' el is várja. Tillius azt feleli,
 hog' az ő részéről örömeit meg harcol a' Királ-
 lyal, és fél utig eleiben jó a' Királynak, de a' Ki-
 rály tudgya vala, hol kell őtet keretni. A' Király
 Táborában volt mint eg' huz ezer ember, kik
 köztök sok Anglusok és Scotusok voltak. A' Sa-
 xoniai Herczeg Tábora tizen nég' ezer emberekből
 állott, melynek Generálisa volt Vitéz Arnheim
 nevű Ur. Az Evangelicusok szobeli jelek vol-
 zöld ágak a' süvegekben és a' díszlőkben. Ez
 előtt nem sok napokkal, két sereg madarak meg
 harcolt

Tillius be-
 széde az ővi-
 tézihöz.

A' Királyé
 az őveihöz.

Gsuda.

harcoltak egymással ezen a' helyen, edgyik se-
 reg ölvén és elüzvén onnet a' másikat; A' Győze-
 delmes Madarak, ott maradtak a' harc helyen,
 kiket fel rezzentvén a' Király vitézi, a' Tillius
 Táborára repültek és ott megfordulván visszafra
 repültek a' Király Táborára, mintha azt mondot-
 ták volna: El-mentünk volt, hogy tinektek győ-
 zedelmet hozzunk, avagy csak leg alább némel-
 lyek ezt így magyarázták.

Készzen lévén mind két felől az ütközetre,
 mivel a' szél igyenessen az Evangelicusokra fútt,
 a' Király a' seregeket forgatván, igyekezte más-
 képpen változtatni, azonban az ellenség is az ő
 jó állását meg-tartani akarta. A' Harcz a' nagy
 Algyukkal kezdődék-el; maga Tillius lövé ki az
 első három öreg algyukat, és a' Király is szokása
 szerint a' két elsőket. Az Algyuknak mint két
 részről való rettenetes döngése miatt, meg a' föld
 is rengett és két óráig így tartván, sok vitéz em-
 ber hullott el. Két óra tájban az algyu lövés
 meg-szünt, hanem mind lovas s' mind gyalog
 őszve-lövöldöztenek. Pappenheim az ő lovas
 hadával, melly Muskotelyosokkal volt, mint
 valami lineával bę kerítve, a' Királynak jobb
 szárnyát ostromolván, egynéhány erős Trup-
 pokat neki eresztvén, közre szoritván őket, tel-

Az ütkö-
 zetnek kez-
 detti.

lyességgel le-vagák őket. A' Pappenheim Gyalogja, látván hogy oda vadnak a' lovakok s' ok mint egy mezitelen maradtanak, könnyen ok-is meg-veretnek. Maga is Pappenheim sebben eslek, el-szalada, és minden álguit ott hagyá. A' harcznak kezdetiben, látván a' Király hogy az ő Vitézít keményen lövik, lováról le ugordván, terden álvakönyörgöttstennek a' Győzedelemért. *Leg jobb győző eszköz a' könyörgés* Tillius látván, hogy az ő bal szárnyának sullyoflan volna dolga, a' Hegyről le felé indul, tizen hat, régi látott hallott Vitézekből álló *Regimentekkel* kinek ellenében állott Gustavus Hornius, az ő bal szárnyával. Tillius, kétszer vagy háromszor vitézi módon neki megyen Horniusnak, melly ostromlásokat hasonló vitézi resolutio-val viszsza vet s' helyét el nem hadgya Hornius.

Tillius, egy részét a' Regimenteknek ott hagyván, hogy Horniussal csatáznának; hirtelenséggel a' többivel edgyütt minden dühösséget a' Saxoniai Herczegre fordítta: két vagy három ostromlásokata' Saxoniai Vitézek jól elállották, de a' Izél a' port és füstöt szinte szemekben vivén s' azonban a' Tillius Vitézi-is keményen rajtok lévén, tovább a' régi Valloniaiaknak, Nemeteknek és Burgundiaiaknak dühösségeket el nem állhaták, hanem hátat kezdének adni, az u-

tán pe-

tán pedig tellyességgel el-szaladának. Ezek között némelyek le-vágtatának, sokán rabbá esznek, a' többi el-szalada, minden szép lövő szerelzámokat az ellenségnek hagyván, mellyeket mindgyárt a' Svecufokra forgatának az Imperialisták. Ezek a' Saxoniai Herczeg boldog Afzszony katonái, mihelt az ellenség el-hadta őket az üzsben, mindgyárt a' magok szekereit kezdték praédálni, hogy noha az ellenségtől semmi praédát nem nyertek, de meg-is praedat vigyének oda haza. Az Imperialistáklátván a' Saxoniaiaknak szaladástokat azt kiáltották: *Victoria, Victoria! Rajta, Rajta, Rajta!* De Tillius ez a' ravalz von Generál azt mondgya vala: *Hadd mennyenek, lels még-eleg időnk az ő el-éreszke; Verjünk meg csak a' Svecufokat is, ugy oltán egész Nemet Ország miénk leszen.* Mindgyárt Postákat küldének a' Császárhoz a' győzedelemnek örvendetes izenetivel: De a' Vitéz Arnheim a' Saxoniai Herczeg Generálja, a' Herczegnek jobb lovas hadával és az Udvari sereggel a' Svecufok felé nyomulván, a' Tabor helyről, el nem szaladának. Egy Császár katonája, látván hogy egy Saxoniai lovas Capitány vitézi módon forgattya magát az ő serege előtt, hirtelen oda nyargalván, Pístolyát neki tartván, Bajra hívá ki, améz-is rga lön és mind ketőnek lova lövéssel alollok el-esvén, gyalog harczolának hegyestőrrel és pístolyal; mindketten el-esznek, edgyik a' másikra, de

D2

a' ha-

Saxoniai vitézek Bata-dása.

Baj-vivas.

a' halál megis a' Saxoniai bajvivonak adá a' di-
csőséget, az fellyül esvén a' másikra.

Azok a' Regimentek, mellyeket Tillius, Horni-
usfal csatázva hagyott, nem szintén ug' győzedel-
meskedének a' Svecufokon, mint Tillius a' Sa-
xoniaiakon, hanem el-szēleztetének és el-szaladá-
nak. Groff Fruštenbergius, kia' Tillius Tábo-
rának bal szárnyának Vezere vala, látván a' Sa-
xoniaiaknak szaladálakat, az ő Regimentivel a'
Svecufokra rohana, ostromolván a' Svecufok bal
szárnyát, holott Colonellus Hall, vitéz Commen-
dans parancsol vala: Fruštenbergius magais azon
helyen veszedelmessen meg-sebelsitteték; Com-
mendans Hall pedig, kinek Fegyver-Dereka nem
igen jó fele vala, Muskorély golyobissal által lö-
vetvén, el-elék.

Mihelyen a' Fruštenbergius Gyalogit le-vá-
gák, azonnal nyolcz ezer Imperialisták jövének
azon helyre, a' kik a' Saxoniaiakat meg-verték
vala, A' Por és füst olly nagy vala, hogy észében
alig veheté Collenbach, hát mar rajta vadnak; az
Imperialisták két Algyukat, mellyeket a' Saxoni-
aiaktul nyertek, a' Svecufokra ki lövék. Szintén
akkor Vitézhez nyargalván a' Király, kiáltya
vala Collenbáchnak: *Löjj, löjj, az Isten nevében kérlek; sőt*
magais a' Király néki vitte a' Seregeket az ellen-
ségnek.

ségnek, de onnét el menvén a' Király, hogy e-
gyéb helyekre-is vigyázzon, Collenbachra tiz Cor-
neta allya lovas seregek rohanának, mellyek el-
ső s' második ostromlásán minden Officert, kik
négy Truppoknak parancsolnak vala, meg-ölék,
sőt magais Collenbach ugyan ottel esék. A' Col-
lenbach négy seregei szaladni indulának, de az
Imperialisták a' nagy füst miatt ezekben nem ve-
heték. Azonban a' Király Muskorélyosi jól
meg lövöldözvén őket, meg-kavalyodának, és
Collenbach négy seregeivel ujjobban meg-ütö-
zének, kik őket szintén Lipsia kapujához nyo-
mák. Mikor a' Király Collenbach-tól el ment,
nyargalt az ő három, utolsó szükségre tartott Se-
regeihez, kiknek Vitéz Hephbron parancsolt, vi-
vén magával sok rabokat, kiket a' Tabornak
jobb szárnyával fogatott, mutogatván az ő vité-
zinek, mondván: Hozzá, hozzá vitézi módon!
A' Vitézek viszsa felelvén, kiáltják vala: Vive
vive. Elly, élly. A' Király látván azoknak vi-
dámságokat, neki vivé őket amaz nyolcz ezer
Imperialistáknak, kik a' Saxoniaiakat meg-vert-
ték, (kikről fellyeb vala a' szo) Azonban a' Ki-
rály elküldé Dyvell nevű fő Embert, Hephbron
lánoshoz, hogy őis rohannyon az ellenségre; alig
mondhatá meg Vitéz Dyvel a' Király izenettis,
Dz azon

azon helyen halálosan meg-lövék. X
 Hephbron Iános elebb nyomuldogal vala, kivel
 valának amaz Vitéz Scotusok, Colonellus Lums-
 dall és Ramsley lakab, amaz Vitéz Muschamp
 nevű Anglissal. A' Király Muskotelyosi,
 nem lövének, min addig, míg egy Pístolni lö-
 vesnyire közel nem érkezének és akkor az első
 három rendek egyfeszmind lövének, azok után
 meg a' három rendek; mely meg lévén, el tē-
 veszték az Ordinantiát, kiket a' Muskotelyok
 végvel-is könnyen le-verének. Ujjobban négy
 jeles Truppok jövének az ellenség közzül a' Sve-
 cusok ellen, kik a' Svecusok Zászló tartoit azon
 helyen mind le lövöldözék; de mégis a' Scotu-
 sok vitézi módon forgatták magokat, egy oráig
 harczolván, mely időben az Imperialisták köz-
 zül sokan el estének, a' többi pedig el-szaladott;
 úgy annyira, hog' ezen a' napon eg' helyen-nis nagyob-
 embetbéli kár s' veszedelem nem volt, mint itt,
 sem pedig mind a' kétrészről nem volt dicshiret-
 sebben véghez vitt szolgálata. Tillius magais se-
 bekert vőn ezen a' helyen. A' Király Hephbron
 Iánost, Tilliusra indítván, viszsa tette a' Tábor
 nak jobb szárnyához, az Hegyecske és az Erdő
 felé hozván a' több seregeket, a' holott volta-
 nak még Tilliusnak egynéhány utolsó szűkségre

Tillius meg-
 sebesítetik.

tarta-

tartatott Regimentyei és a' megverettek is oda fá-
 ladtanak. A' Király maga Izemlye szerint, vi-
 tézi bátorfággal rájok ment ezekre. Leg első-
 bennis az Algyu Srizerire hagyattakat egy lábíg-
 le vágta, mely algyukat menten az ellenségre for-
 dítatott. A' többi között négy régi látott hallott
 vitézekből álló Regimentek maradtanak hátra,
 kik vakmerőképpen meg állották a' sárt, kik
 semmi ellenségtől nem féltenek; ezek sokáig az
 Erdőt megtartották a' Király ellen, sok vitéz
 embert öltek meg, és noha semmi reménysek a'
 segítség felől nem volna, még is csak egy lépés-
 nire is meg nem futamodtanak, migy egy fenn
 volt benne, hanem egnehánykán, (mikor an-
 nyit vittek volna végben, a' mennyi emberi erő-
 tül lehet, az ezczaka is el közelitvén) el vonák
 magokat; melly időben az egész Császár Tábo-
 ra tellyeliségen meg verettetett.

Az Impe-
 rialisták
 meg-veret-
 tetése.

Igy öt egész oráig tartó kemény Harcz után,
 Isten irgalmasságából a' győzedelem a' Sveciai
 Királyé lőn, kinek lovas hadai mind addig üzék
 az ellenséget, míg az estveli seregség azoknak ro-
 vább való üzését bátorralanná s' vezedelmesé-
 tette. A' Király Tábora a' Harcz helyen marad-
 ván, a' pusztá mezőn hála egész ezczaka, de a'
 sebességen kívül, még is senki nem panaszkod-
 totta.

dott a' párnás ágynak nem létele felől. Jöven-
dő reggel a' futo ellenfelet kergeték, fokakat meg-
ölvén és fokakat rabul el-fogván, Igy a' Papista
Confederatusoknak, rettenetes ijelző Armáda-
ja, mely egy végben tizen eg' esztendőig, egész
Német Országnek Törvényeket szabott s' nyakán
uralkodott és a' mely a' Tillius nevét olyan hi-
ressé tette, eg' napon, Isten hatalma által és jo-
voltából, öszve törtetett. Tizezeren közzülök
le vágattak, fok ezerezen meg sebesítetének, és
hat ezerezen el-hagyván azt a' Részt, a' Király hü-
séggre meg esküttenek es fizetést fel vőttek, eze-
ken kívül fokkal többen, imide amoda el szala-
doztanak, többé a' Zászlo alá vizsgálva nem ter-
ven. Az ellenség Tábor helyen talált a' Király
három ezer Tar-izekereket, minden Porrekával
Sátorokkal, fok marhákkal, ökrökkel, juhokkal,
lovakkal, szamarokkal, tyukokkal, Borral, ke-
nyerrel, nyárs pecsenyekkel &c, edgyütt, fok
szép drága öltözeteket, Penzt es ezüst marhát.
Száz Zászlokat es Cornetákat nyertek. Tizen-
negy öreg Algyukat; tizen hat a'probb mezőre va-
lo Taraczkokat. A' Sveciai Királynak hét száz
embere veszett el, az Saxoniai Herczegnek két e-
zer embere. A' Királynak neg' Colonellvissa e-
sett el, Tilliusnak fokkal több. Minden alkati-

A' kevély-
ség elötte jár
a' veszedel-
temnek.

A' Győzede-
lemnek nagy
vetése.

matol-

matóság az ellenség részéről volt: a' Izel, az er-
dő, a' partoflab föld, a' Tillius Táborá nagyobb
volt, Vitezi öregebbek, tanultabbak, es az ö Ar-
madájok a' magok itéleti szerint is Győzhetetlen.
Ennekfelette a' Király Táborá, a' Saxoniaiaknak
el-szaladásokkal igen meg kedvetlenített, de
meg is a' Seregeknek Ura, győzedelmet adott ö
neki, hogy egyedül ö neki tulajdonitáná a' dicsős-
séget. Tillius az a' kemény szivű, Császár Ge-
nerallya, nem tartoztathatá-meg magát a' sirástul,
latván az ö régi katonáinak ilyen nagy romlását
es az a' régi győzedelmeskedő, ki az ö Ellen-
ségnek hátokat izokta vala nézni, mostan ördömett
a' maga farkát mutogatta, mind azon sebesen-
tis, azon ejjel husz mért földnire szaladván. Fru-
stenbergius es Pappenheim-is, igen meg sebesít-
ettek lévén, hozzá menének, es sebeket bő köt-
tették, egy posta szekéren el szaladának, Tillius
pedig Lecticában szalada-el. A' Király, mint hog'
könyörgésen kezdé, ugy halá-adáson vegeze,
közönleges Halá adásnak napját rendelvén, a'
Saxoniai Herczeggel edgyütt, mind a' Táborban,
mind pedig egész Saxonian, Istennek tulajdo-
nitván a' Dicsőséget, ezért a' dicsőséges győze-
delemért. Tillius, ez után a' meg-veretetés u-
tán, helyből helyben futa, részt szerint, hogy ma-
gának

Tillius-
rafa.

Hála adás.

E

gának

gának bátorfagos maradást szerezzen, rész szerint, hogy az ő elszellett katonái közzül; a' menyit lehet ő zve gyűjcsön, úgy hogy a' tiz napok alatt száz, ^{negyven} mért földet jart be. Ist Altringernek is hogy ő vele meg edgyezzen, es így újab Armadát formála, Altringer-is mint egy tiz ezer embert vün melleje, úgy hogy mind őszve, minc egy tizen nyolcz ezer embere volt; de azis ruhátalan, fegyvertelen. Az után meg edgyeze a' Lorrain Táborával es Norimbergához a' nagy Várhoz szalván, egest kivánt a' Varastul, igirven hogy embersegeffen meg fizet nekiek, egyeb aránt erővel is kentzeriti őket, ha kívánlágának eleget nem tesznek; De Groff Solmes, kit a' Király Gubernátorul küldött volt ide, kövverkezendő napon vitézi modon ki csapott a' Tillius sánczára, holott a' Sveciai lovalok el fogák az iffju Anhaltinumi Fejedelmet, többek-kel edgyütt. Tillius ezt látván, Táborát onnét másuva költöztetę, utánna el hagyván két ezerholt sebes es beteg Vitézeket.

Tillius új
Táborát
mél.

Tilliuson
Isten igaz
szel.

Ez idő rájban, történet szerint, tizen két ezer őtszáz font puska pora Tilliusnak fel süle, mellyen bánykodván nagy foházkodással monda: Nyilván látom, hogy minden jó szerencsém el bucsuzik tőlem, sőt minden dolgom vissza fordultul es fonákul esik; holott azt kellett volna mondani: Most áll Isten borsút en rajtam.

mind azért a' lok ártatlan veręrt, mellyet Magdeburgum-ban ki ontottam, több istentelen cselekedetimmel edgyütt. Ez után męne a' Palatinátusban, ki után indula a' Sveciai Király, mint egy hufzon negy ezred magával; de elsöben tere Norimbergában, holott nagy örömmel fogák es negy öreg rész Algyukkal meg ajándekozák, két ezüst Sellegekkel, arannyal s' Tallgokkal meg töltve: Ismet abrakkal, borral, halakkal &c, Oratio-is mondottak előtte, melyre (készen szollo Orator legyen) ex tempore, ottan megselele, köszöven a' Városbelieknek ajándekjokat, de kíválkeppen Vallálokban való áthataróságokat es annak oltalmazását, igirven arra magat a' maga részertől, hogy a' miképpen annak oltalmazását fel vállalta, úgy Isten kegyelme es segítségé által, őket is meg oltalmazza es minden egyeb Barátit, tellyes tehetségével. Halván hogy Tillius megszöve távozott, hogy a' Vallstein Táborával meg edgyezne, el-tökellę magában, hogy Bavariaban menne, mely igen gazdag es bő Tartomány, hogy így a' hadakozásnak székít másuva forditaná a' Palatinátusbol. E' vegre męne Donavert Városá alá, mely Bavarianak mint egy kolcsa vala, abban való bę menetelre. Ez igen erős hely vala, melyben ezer het-száz

Gyalogbol es öt száz Lovasok bul álla Praesidium volt, Vitez Rudolphus Maximilianus alatt, ki Saxen Lavenburgum Herczege vala. A' Város mellett a' Duna folyovize folydogal, mellyen a' Királynak által kell vala menni Bavoriában. A' Király sánczokat hányata, mellyekre huz Algyukat fel vonatvan, kezdé a' Várost háborgatni es a' hidon valo által járást meg gátolá. Elküldé Hephbron Colonellust, az ő alatta valokkal edgyütt egy hidon által a' Városon fellyül öt mért földel, ki ejszkor igen esendessen lesben állará vitezit, a' Város fala mellett valo kertekben, ug' rendelvén a' dolgot, hogy senki a' hidon által ne meherne, sem a' Nap-nyugoti Kapuból senki, ki ne jöherne, kit a' lövéssel, be ne érne; mellyet a' Városban levők ezekben vevén es a' segítség felől kétségben esvén, akarának az eczczakai letetseg árnyeka alatt a' hidon Bavoriában által szökni; de Hephbron ugy meg puskázá őket me neteleekben, hogy noha Saxen Lavenburg, egy néhányad magával bekvél által meherne, de a' többi ugy el hullának, hogy azoknak holtestekkel a' hid beborittatnék es az általmenetel meg akadályoztatnók. A' többi látván azt, a' kapun ki ütének Hephbronra, de ottan visszaveretnek. A' Király mind ez idő alatt a' tulso kapurol az

rol az Algyukkal keményen lötetvén, a' Városban levők ujjobban nag' bátran ki ütének Hephbronra, de ugy meg adánakik, hogy négy százat közzü lők levága es meg annyit rabul elfoga, lgyaz ő vitezzi jol maga forgatásának közepette, be mēne a' Város kapuján, Craven nevű Urral es több egyeb Angliai Nemes Vitez emberekkel, holott valakik ellenek állának, őszve vagdalák őket; a' Vitezek kaptinak esznek, holott sok aranylánczor, czüst marhát es egyéb kincset nyernek az ellenfegtül. A' Király is az ő kapuján be érkezék es meg parancsolá, hogy a' Város lakosinak házokat ne dullyák: Ennek a' Városnak megvevőnek dicsőségget, a' Király, Hephbronnak tulajdonitá. Ottan mindgyárt az Evangelica Religionak szabados gyakorlását helyre állatá, Praesidiumot hagyá a' Városban s' onnet elebb mēne.

Tillius meghalván, hogy a' Király Bavoria fele megyen, menten oda siere más uton es hogy a' Királyt jobban ki rekesztheffe, a' Dunán es Lech vizen valo hidakat mind le rontatá es hog' a' Király hadát által ne bocsátná a' Lech folyovizen, hofzára tizen hat mérföldnire Táborát Bavoria szelín le-telepité. A' Király hidat akarván csináltatni a' vizen, két csonakokon által küldé az ő Sveciai es Finniai Sáncz ősit es Acs-

mestereit a' tulso parthoz, hogy fél hold formán
 Sánczot vessenek a' viz szelín, hogy így a' hidra
 valo palsuft bátorlágossá tchesse, melynek Tillius
 minden mesterleggyvel és hatalmával, igyekezik
 vala ellene állani, de amazok, ugyan csak vég-
 ben vivék el kezdett dolgokat, meg tartván helye-
 ket mig megsegíték őket. Az öreg és apro lövések,
 mind két részről szüntelenül zugnak vala, mind
 a' két félnek rettenetes kárával, holott Generál
 Altringer kicsinben hogy el nem esék, meg sebe-
 sedvén, a' Bavariai Herczeg Hintoján, onnet el-
 viteték. A' Bavariai Capitányok olly meleg
 munkának találák ezt, hogy maga Tillius kénsze-
 rítettnek szinte a' veszedelem torkában menni és
 ott a' vitézeknek parancsolatokat adni, holott eg'
 muskotely golyobiffal a' czombját meg lövék,
 mely miat nem sokára meg hala. Ez a' szomo-
 ru eset, ugy meg retenté a' Bavariai Herczeget,
 hogy mindgyárt postán Ingolstadiumban az ő
 Fő Várástában szalada, s' Táborának nagyob ré-
 sze el-olzza, oda hagyván köteleltségét; Ugy hogy
 a' Király által mene a' folyovizen az ő Táborá-
 val és ki küldvén edgynéhány seregeket, a' Ba-
 variai szaladozo vitézekben, sokakat le.vágata. Az
 után sok erős Várasokat és Várasokat megvón a'
 Király, azok között pedig Auspurgot, melyben

Tillius elesik.

A Király be-
 mene Bava-
 riában.

mihelyen

Augustus

mihelyen bement volna, ottan mindgyárt a'
 Templomban bement, holott Doctor Fabricius
 a' Király Udvari Predikátora, predikált; Textussa volt, Solt. 12. §. 6.
 A' betegnye knek meg nyomorúságokért, a' gyámoltalanoknak sebháskodá-
 sokért, mindgyárt fél kelék azt mondgya a' Iehova etc. A' Predikacio
 végben menvén, a' Győzedelemért valo nev cze
 tes halá adás lón. Az után a' Várást meg erős-
 té és abban az Evangelica Religiot helyre állata
 és onnet mene Ingolstadium alá, melynek Ob-
 sidiojakor, a' Király alol el lövék a' Lovat és a'
 Királyhoz nem melzse el esék Gross Baden, igen
 jeles Vitéz Ur, kinck halálan a' Király felette i-
 gen busult, és az Officerek előtt mondotta, hog'
 ez által, halandoságáruul meg emlekeztetik, tud'
 van hogy a' golyobis nem teszen választást a' Ki-
 rály között és az ő leg aláb valo katonája között,
 és hogy Isten Decretoma az, hogy ne legyen neki
 oly Privilegiuma, mely őtet a' haláltul meg ment-
 hesse. Azért ezt mondá: En tellyességgel a' Mindenható Isten
 Dondvilésére bírom magamat, ki, ha engemet el vessen is; de tudom
 én, hogy ezt az igaz Igyet nem hadgya el, mellyet én fel vőttem, hogy
 a' Németek Babadság helyre áll-ssam. Készségnekul támaszt Isten mást
 én nállamnál okosabbat, bátrabbat és Vitézebbet, a' ki veget veti en-
 nek a' hadakozásnak.

Halá adás.

A Király
 veszedelem-
 bentorog

A Király
 Istenes be-
 szede az Of-
 ficerek előtt,

A' Bavariai Herczeg a' Duna vizen tul levén
 Táborával edgyütt, látván a' Király, hogy nem
 könnyű volna Ingolstadiumot meg-venni, az ob-
 sidiot solvallya, és sok Városokat megvevén s'
 azokban az Evangeliumi Vallást helyre allatván,
 végre

vegre mene Monachium alá, holott a' Bavariai
 Herczegnek igen szép Palotái valának. A' Vá-
 rosnak Előljárai ki-jövének a' Király eleiben, a'
 kolcsokat ki-hozák es három száz ezer Tallero-
 kat igirének; a' Király bē mene, a' Præsidiu-
 mor meg engedé, hogy békével ki-mennyen be-
 lölle, meg nézegeté a' Czejt házat, mellyben sok
 fegyver és lövő szerzám vala; ennekfelelte száz
 negyven Réz Algyukat is talála, mellyeket a' föld
 ben el-ástak volt és azoknak edgyikében volt har-
 mincz ezer arany. Mind ezek felett a' Raritasok-
 nak (ritka edgyetmásoknak) Palotájában, leg-
 több gyönyörűséget talála a' Király, mert abban
 mind a' Mesteriségnek, mind a' Természetnek csu-
 dalatos talalmányi voltanak. Ez idő tájban Com-
 missarius Ossa, het ezer emberekből allo Tabor-
 ral, érkezék arra a' földre, ki ellén a' Király, ki
 küldé nemely seregeket, es Colonellus Hephbront
 Monachiumban gondviselőjül hagyván, magais
 utannok mene, mellyet Ossa meg halván, olly sie-
 tséggel visszamenet hog' meg őreg Algyuitis el ha-
 gyá. Ez idő alatt a' Király Nemet Országok fele-
 relzet, vagy meg-győzte, avagy magához hajtott,
 sőt a' Balticum Tengertől fogva, az Olasz Ország-
 hoz közel levő Havafokig, tót száz mért földnire
 győzedelmes elő-menettel ment elő dolgaiban.

Nagy és hír-
 telen való
 győzedelm.

Az után

Az után Ulma nagy Város-is nem sokára
 meg edgyeze a' Királlyal, hova Patrick Ruth-
 ven nevű Scotus Vitéz Fő embert küldé Gond-
 viselőnek es onnet egy kevéssé vizsgáló tervén,
 Norimberga mellett bē sánczoló magát; ezt pedig
 azért cselekedé leg inkább, mert a' Bavariai Her-
 czeg meg-edgyezett vala, a' Válfstein Táboraival,
 ki a' Császár parancsolattyal nagy Tábort
 gyűjtött vala őszve, mellyel Norimbergát végső
 romlással fenyegeti vala. A' Király azért köröskö-
 rül vevén Norimbergát, bē sánczoló magát; az ő
 Tábora, csak mint egy tizen öt ezer, öt száz vi-
 tőzektől álván, el-küld az ő több Táborigt-is,
 hogy ő hozzá jőjjenek. A' Válfstein Tábora, hufz
 ezer lovalokbul es negyven ezer gyalogokbul al-
 lott, azon kívül öt ezer Horvátok. Negy mért
 földnyire, a' Király Táborához, Válfstein-is bē
 sánczollya magát, ki mint Császár Generalissi-
 musa, a' Bavariai Tábornak is parancsolt es Tá-
 borát meg-erősítvén, ollyan ordinantiát adott
 ki vitézinek, hogy több halznát vegyék a' sáncz-
 nak, hogy nem mint fegyvereknek, igyekezvén
 hofzú várakozással kenszeríteni a' Királyt, hogy
 Norimbergátul el szálljó es azt az ő könyörület-
 len könyörületeséggere bizza. A' két Tábor ily
 közel lévén egymáshoz quartélyban, sok aprolek
 csaták

A' Király
 Norimberga
 mellett bē-
 sánczoló ma-
 gát.

Válfstein nagy
 Tábora.

F

csaták estenek közöttök, neha edgyik, Ingha má-
sik menven el kárral. Egy darabig így lévén a'
két Tábor, Valstein haza küldi a' Királyhoz;
Colonellus Dubartelt (kit rabul fogtak volt el)
fancz nélkül ilyen izennel. Semmire inkább nem vágya, mint
arra hogy láthatná már egyszer ő Felséget a' Sveciai Királyt a' Császá-
ral az ő Urával, szép tractátban indulni és hogy magais nyerhetné meg
azt a' becsületet, hogy abban eszköz lehetne. A' Bavarini Herczeg
arra izgatta volna Valsteint, hogy verje fel a' Ki-
rály Quartellyát, minek előtte az ő több Armádái
hozzá nem érkeznek; kinek azt felel, hogy nem
akar vakjában cselekedni; mert ha az ő Táborát
még találják verni, egész Német Ország, Olas
Országgal edgyütt veszedelemben forognak; de
ha az Bavarus meg-úri elsöben, ő is minden hada-
ival meg legiti. A' Király itt való Táborozása alatt,
a' Norimbergaiak panaszot tettek előtte, hogy az
ők örül való Vidékjeket és földöket annyira el-
pusztították, hogy mind egy volna akar az El-
lenség pusztitaná s' akar ök, melyre nézve ő szve
hivatván a' Király az ő Officerit így szolla:

A' Király Ti Fejedelmek, Grossok, Urak és Nemes Emberek! Vádnak ti közüle-
Oratioja az tek olyanok, kik a' magatok edes hazájához hűvek és igazak nem vadtok,
ő Commē: sőt segítették annak romlását. Meg vallom jeles vitéz emberek vadtok s'
dánfi előtt, ezekben a' Hadakozásokban vitézi módon szolgáltatok; de midőn hallom
a' ti kegyetlenségeket, predálásokot, a' bajamsálai fe allanak belé őfo-
nyodásban, ti illyetek meg ti magatok, nem siralmas dolog az, hogy
edgyik keresztény, ki azon egy valláson vagyon a' másikkal, azt
predálja, edgyik jó akaro Bavat, barátját pusztítsa és roncsa! Meg
az ördögök is pokolban hűvebbek egymáshoz, mint ti; az én belső-reform
meg is

megindulnak én bennem, mikor hallom a' sok panaszt, hogy a' Sveciái
katonák kegyetlenebbek az Ellenségnél; de né Sveciák hanem Németek azok
kik ezeket a' retteneteségeket cselekefsik. Ha én azt tudtam volna, Ti
Németek, hogy ilyen erkölcsű népek legyetek, hogy ilyen indulatot le-
gyertek csak edes hazátokhoz, soha bizony Lovat sem nyergeltem volna
érettetek annyival inkább Eleteket, Országomat s' Boldog állapotomat nem
kockáztattam volna, érettetek. Talán azt mondjátok, hogy nincsen
pénzetek; De nem ti bennetek vagyoné a' vétek, kik a' ti Tolvasságiok-
kal és predálásokkal, meg akadályoztok engemet, hogy ne legyen modom a'
meg-fizetésben?

A' mi engemet illet, Isten hívom bizonyossággal, hogy mind ebben
a' Hadakozásban né annyival meg nem gazdagítottam magamat a' mit
egy pár csizma tennez; sőt örömeftöb járak labombélt nélkül, hogy sem
mint magamat ennek a' Segény népek kárával leg kisebb mértékben vis
gazdagítsam. Mióta Német Országban jöttem, nyegyven Tonna Ara-
nyat vöttem Sveciából, mellyet a' meg nyomorított Fejedelmek helyre
allatásért költöttem el. Intelek azért benneteket, hogy ez után a' má-
Jok javait ne predáljátok, hanem ki ki hadd bírja a' mi övé. Azt az
Vitézi bátorságot s' férfiu erőfiséget mellyel bírtok (kerlek az Isten ne-
véért) az Ellenség homlokán mutatjátok meg, ne mocskolyátok meg a'
vitézi nevet az Segény fegyvertelen ártatlanokon való hatalmaskodással.
Ellyetek a' magatok fölgyán, mint vitézek, és nem a' predából s' raga-
dományból, mint Tolvajok és lopok. Hatovábbis ezt cselekeditek, mind
örökké gyalázatokok léstök s' én is az ilyen segítőkkal. Soha győzedel-
mes nem léstök. Ez a' Király fontos Oratioja, oily hatatof-
fággal s' meg gyözd erővel mondatott el, hogy
ezeknek a' katona halgatoknak szemekből, ki-
tekerte a' könyhullatást s' lelkekben meg-gyö-
zödtének, annyira hogy nem firni, hanem ver-
rel könyvezni láttatának. Azonban a' Király
Edictumot adott ki, hogy ez után senkinek
meg nem kegyelmez, akar micsoda rendből va-
lo legyen, a' kire ilyen forma panasz jó, melly
adván ezt, hogy ha mindnyájan ő szve esküfnek,

pártot űrvén, s maga a' Király a' Svecusokkal és Finlandiai Vitézekkel, ugy meg disciplinalya őket, hogy mig élnek is meg emlegetik.

Ez idő tájban, a' mely egynéhány rendbéli Armadájiért el küldött a' Király, hogy őket megsegítsék, azok közelíteni kezdének, melyet a' Ki-

*Bőjtölés és
könyörgés.*

rály meg halván Bőjtölésnek és könyörgésnek napját hirdette az ő Táborában, hogy az Isten orczáját meg keressék az Armadának boldog meg edgyezéséjért és szerencsés előmeneteliért. El hagyván a' sánczot, eleikben mene és vellek meg edgyeze, melyre nézve, az Ellenség sáncza eleibe rendelt seregekben álván, egész nap estig, várta hogy ki jőjjön harcolni az ellenség. A' Királynak már negyven hat ezer erős vitézekből álló Tábora lévén, resolvállyá, el tőkelli magában, hogy ha lehet, meg harcollyon az Ellenséggel; De mivel Valsstein csak a' sánczban halgatott és meg sem mozczott, a' Király sánczokat vettetvén s' azokra Algyukat vonatván, keményen lövetett az ellenség Tábora közzé; mikor a' sem használta, neki ment a' sáncznak, mellyből veszedelmes csata következett, kin sok vitéz ember vesztette el életét. A' Király Német sárja talpának is egy kis darabocskáját el vitte a' golyobis. Bernárd Herczeg alattis, (kit Sa-

*A' Király
vekedelem
benferog.*

xen Veyn

xen Veymarrol irnak) a' lovat el lötték; mindazonáltal Isten mindeniket meg tartotta minden egyéb ártalomtul. Az után az Király ki küldött Vitézeket, hogy a' Valsstein elűssék el fogják, melyből egynéhány csaták következtenek.

A' Horvátok, ki csapának Altorffium ig, mely Norinbergához tartozo Academia, a' holott a' szegény Deakokra találván, Agricola't Nestert és Brunot az ott valo Professorokat rabul el vettek, kik szegénységek miat egyéb sánczot nem igirhetének, hanem a' nyavalyás Genust és Speciest. Vevén észben a' Király, hogy az ellenséget harcra ki nem veheti a' sánczbol, el tőkelli magában, hogy onnet el mennyen; el is mene, majd egészen körül kerülvén a' Császár Taborát, erőszett Zászlokkal, Dobokat veretvén, trombitáltatván. El-olztván Taborát, egynéhány helyeket meg vón. Valssteinis Voitlandiában mene, hogy a' Saxoniai Herczeget meg roncsa, mellyet halván a' Király, uttyát mindgyárt arra felé fordítá és ujjobban hadait őlzve híván, Valssteinre igyekezik vala ütni; ki vevén észben a' Király szándékát, őis minden hadait őlzve gyűjté. A' Király azonban kezdé tanácskozni, meg ütközze az ellenséggel, avagy ne? Bernárd Herczeg az Affirmativát erősen állattya va-

Az Altorffiumi Academia fesszeretik.

F 3

la, Ma

Ia. Major Kniphauon, a' johan Negativat; ki-
nek okai ezek valának: I. Senkinek egyébkor
nem kell meg harczolni, hanem mikor nyilván
látta, hogy ő erősebb az ellenségnél; De a' Ki-
rály nem erősebb. Ergò.

II. Senkinek, az nálánál erősebb Ellenfégre
nem kell menni külfömben, hanem ha a' kénfze-
ritő s' el kerülhetetlen szükségűl véseltetik, t. i.
mikor magának utat, (passust kéll csinálni, mi-
kor az Ellenfégre körül veszi; ilmet ha az eség
eségének nem lettele kénfzeriti. De a' Király
nak így nincs dolga. Ergò.

Ez után a' Király csak el tőkélle magában,
hogy a' Saxoniai Herceggel meg edgyezzen, de
uttyában halván, hogy az Imperialisták a' Falu-
kon imitt amott szállingoznak Luczen körül,
nem tudván semmit a' Király igyekezetiről, a'
Sveciai Király ő Fellege csak ugyan el tőkélle ma-
gában, hogy meg harczoljon, mondván:
Moson bizonytal el bísem, hogy Isten az én ellenségeti kezemből adja.
Azért az egész Armadával a' Király nagy bátran
az ellenség felé indula, szaporábban menve a'
szokásnál, de meg érte az inok, hogy tovább volt
a' czél, a' hová kellett menni, hogy sem a' mint
a' szemek látra volt elsőben. Ennek-felette egy
hidon kellett által menni, a' melly körül igen rus-
nya ut

nya ut levén, közél két oráig késleltette a' Tábort
az által költözésben, úgy hogy éppen eczczaka
érkeztek két mért földnyire Luczentől, a' holott
kellett hálniok, a' pusztá mezőben az eczczakai
seretseg miatt. Az Imperialistáknak is larmájok
levén, Ordinantiát küldének ki, hogy minden
Qvartélyokból, fejek vesztege alatt Lutzen-
hez mennyenek mindenek, úgy hogy követe-
zendő nap tíz orakor, mind jelen voltanak. Val-
stein az ő Algyuit igen alkamas helyre vonatta
es sánczal be keritette, vitzinek is lövő helyet
kelttettert. Így a' Király magát, a' szükség-
keppen való harczolásban bele hozván, jó idején
reggel a' Dobokat meg verete; Doctor Fabrici-
us, velle könyörge es a' több Predikátorok is
a' több Regimentek előtt. Azon nap igen kö-
dös reggeli idő lón, mely az ellenségnek nagy
hátráta lón, hogy az ő Munkáit annál jobb mo-
gyával el készithesse, a' honnet, el tőkeltte ma-
gában, hogy ki ne mozdullyon. Tíz oratájban
Andras havának 6. napján, a' köd fel tiztula,
a' Király elsőben nis a' maga Híveihez s' alatta
valoihoz menvén így szolla: Szerelmes Anyáim! Véslyétek je-
lesén ma ti magatokat, harczoljatok vitézi módon az Isten nevéért, Val-
lastokért es a' ti Királyotokért: ha ezt cselekesztek, az Istennek áldása
es a' Népeknek dicsireti lesz a' ti jutalmatok, es mind örökké dicsősé-
ges emlékezetetek lesz. Enis pedig Királyi módon meg jutalmaztatlak ben-
teket. Ha elsőbátok, Isten bírom bizonyossággal, csak egy csontis ti köz-
vetlenül

Luczennél
való harcz.

zúletek Sveciában visssanem mégyen. A' Nemeteknek így szól: Oh Edes Atyámszai, Officerek és közönséges Vitézek! Kérlek felette igen benneteket, ugyan csak valoban probállyatok meg e mai napon vitézi emberiségeteket, harczollyatok emberül ma, én velem és én éreltem. El ne olvadjon szívetek a' harczon. Tegyetek bemeitek aleiben engemet, avagy csak engemet, ki a' si Igyéjéket minden felelem nélkül, jelen vagyok; hogy mind életemet s' mind véreimet serencsére vessen. Ha ezt cselekedésitek, kecségnélkül Isten az Egekből dicsőséges győzedelemmel meg jutalmaztat, mellynek hasznát, mind magatok, mind pedig maradóitok meg érzi. Ha ezt nem csel kecsítetek, csak valét mondogyatok bár Vallásoknak és mind örökké iga alatt nyögök léstök.

Mind a' két Nemzetből való vitézek, örvendő fel kiáltásokkal felelnek a' Királynak. Tovább monda: *Nősa sziveim! Rajta, Rajta a' mi Ellenséginken, vitézi módon! Az Egeknek Istené boldogsága meg a' mi győzeleseitek.* Es így fel vetvén szemeit az Egre felfőval kiálta: *Ielus! Méltoszsággal ma én erősi segítőm lenni, és adgyénnékem bátorságot, hogy harczolhassak a' te dicsősége értésé; a' te Nevédnek tisztiségeiért!* Kivonván fegyverét, feje felett meg villogtatá és leg elől a' Tábör elein megindula. A' Király Udvari seregében valának Anglus és Scorus Nemes Emberek. Maga a' Király csak esupa bórben volt öltözve, fegyver dereka nélkül, és midőn kérnék hogy öltözze fel magára a' fegyver derekat, azt monda: Az Ur Isten az én fegyver derekam. A' Király szobeli jele ez vala: Isten velünk. A' Vallsteing, Ielus Maria. Monda a' Király. Istennek hála, mind a' szél, mind a' Nap, nekem szolgál. A' mező, a' holott a' Harcz volt, szép egyenes ter föld, csak hogy sok

arkok

arkok voltak benne, mellyek a' Vallstein Embereinek sáncz gyanánt voltak és midőn a' Király lovas hada azokon által menne, némelylek azok közzül ott elesnek. Valának két kis hegyek ott, mellyekre helyhezette Vallstein az őreg Algyuit. Ollyan nagy vala a' Vallstein Tábora, hogy annak az elei, hofszára két mért föld nyire ki-terjedett.

Midőn a' két Tábör egy-máshoz közel érkezett volna, az őreg Algyuk, mind két részről dörzgeni kezdének; de a' Császár algyui, mivel veszteg álló mozdulhatatlan sánczban valának helyheztetve (a' Királyeit pedig, csak a' mint uttyában mozgásban viszik vala úgy lövök ki) nagyobb kártévisznek vala. A' király nem kedvelvén ezt a' játékot, Tábörát éppen a' Császár Algyuinak szájához vivé: Az Imperialisták még is helyeket megtarták, várván, hogy talám a' Svecusok dühösége alább száll. A' Svecusok alig pihegnek vala, de még is azokat a' nehézségeket meggyőzven, az arkokon által hatolának, azokból a' Császár Muskotélyosít ki-nyomák és így a' Sveciai Király Tábörának balszárnya, a' Vallstein Tábörának jobb szárnyával ölzve menne. A' Király észében vevén hol állanaka' Horvátok, és a' Fegyver-derekas seregek, kik talpig vasban

G

vala.

valának, magához híván Colonell Sralhansht, monda: Ama Horvát legényekre ensemmit nem hajtok; de amaz fekete seregeket derekasan puskáztasd meg, mert azok rontnak el minket, **A'** Király a' maga serege előtt leg elől harczolván, edgyik kezében Pístolya, másikban ki vont fegyvere lévén, a' Császár Fegyveres avagy Valas hadai lokan neki tudulván és tartván attól hogy mint egy kertben körül ne vegyék a' Király sereget, kéntelen hátrább kelle állaniok; holott a' Királynak bal karját meg lövők, mellyet elsőben nem is érezvén, ujjokban seregeit neki akarja valavinni az elleneseknek; de azonban efében vevén, hogy a' vére bőszegessen ki buzdulva és karjának esontya is meg törött, szolítá Saxen-Lavvenburgumi Albert Herczeget, mondván: *Edes Reke-nom! En igen meg sebesítettem, segedy engemet, hadd ályak hátra.* Midőn a' Herczeg és a' Király körül valok abban munkálkodának, a' maga seregeis szinte most adván hátra, a' Valas Németek közzül egy Officer, a' ki jól ismeri vala a' Királyt, elő jöven monda: Ez a' Madár kellett nekem: Pístolyát ki-rántván, a' Királyt derekon által lövő; de őtet is azon helyen által lövők és szörnyű halált, meg hala. Egy darabig a' Királyt a' nyeregen fen tarták, de ottan hamar le esék, a' Lovát is meg lövők alatta, mely, Ura nélkül el nyargala. Szin

*A' Király
el esik.*

Szintén ekkor nagy kőd crezkedék; a' Nap, mely az előtt szép sényeslen tündöklék vala, hirtelenléggel abrázattyát reggeli szomoru kődben öltöztet, mint ha ugyan nem nezhetné a' Sveciai Királynak szomoru elejét. Az Imperialisták kezében elvén a' Király holt teste, föstani kezdék, ki farkantyuját, ki fegyverét, ki gyűrűjét, ki bőr ruháját, &c. mindenik telhetetlenül kívánván részeseülni valami javának prédájában. De minek előtte Testét el vihethék, a' Svecusok ujjobbá neki menének az ellensegnek, úgy hogy hátra adni kénszerítettének, ez alatt Colonell Sralhansht is a' Király testét viszsza nyerc, és titkon egy Tár-szekéren a' harcz helyről el küldé, úgy hogy még a' maga Táborában-nis kevesse tudták halálát.

Ez idő alatt a' Sveciai Gyalogok helyekből ki nyomák az Imperialisták a' Lovas seregek is egy oráig valo harcz után meg tolák őket és hgy Algyujokat el nyerék; de ez idő alatt a' kőd olly rendkívül meg temetkedék a' számtalan puska pornák füstje miatt, hogy a' Svecusok nem láthattyák vala a' magok jó alkalmatosságának üzlet; Mind azonáltal egy részere a' Császár Taborának Isten olly rend kívül valo remülest bocsáta, hogy egytzer s' mind ezer lovas el szalada és egy azok

*Nagy ré-
mülés*

azok között felkiálta mondván: *Oh! Vajki jól ismerek én a' Sveciai Királyt! Legjobb ő estve felé!* A' kiválképpen való remélés lett, az Ur Afzszonyok, Capitarányok Felelősei és a' köz Afzszonyok között a' Tábor háta megett, sokan azok között Hintojokból s' Kocsijokból ki ugrádozván, a' hámbul kivagdalták a' lovakat és csak szörin reájok ülve, elszaladtanak. Sok Afzszonyokat és gyermekeket tapodtatának ott el; a' Lovas seregek is addig meg nem állának, míg egymáshány mert földnyire nem szaladának. A' Harcznak melegeben, Gross Pappenheim is elérkezve az ő Lovas és Dragon Vitézivel, meg ujjala a' Harcz; de szinte mikor a' lovasokat rendelne, egy Taraczk golyóval meg lövök, melly miatt mindgyárt örnyű halált hala. Az ő Officeri, körülötte seregelve, kiáltyák vala: *Ía! el esett a' mi Generalunk, El esett a' mi Generalunk.* Mellyet látván forditák lovak száját és semmi emberseget nem látván, a' harcz helyről elszaladának.

Azok az Imperialisták, kiket Pappenheim a' Svecusokra hozott, csudálatos vitézi resolucióval tartották a' harczot, de bezzeg a' Svecusok is vitézi módon meg felelték nekik, két egész oráig tartván a' Harcznak sullya. Legnagyobb kár lón itt a' Sveciai őreg katonákból álló két Dandár seregekben, kikhez a' Király leg inkább bizott.

Gross Pappenheim el esik.

bizott: ezek az őreg, látott hallott vitézek, olly vakmerőképpen harczoltanak, mind addig míg a' mezőt az ő holt testek be nem borították; de ők sem holtak meg boszszu állás nélkül, mert az Imperialistákban s' még pedig az előkelőkben sokakat levágtanak. Bernárd Herczeg is, valóban rajta volt a' sullyán a' harcznak, a' Császár Táborának jobb szárnya ellen csatázván, holott Gross Colredo paráncsolt a' seregeknek: soha Vitéz ember, vitézebben nem forgathatta magát harczon, mint Bernárd Herczeg egymás után tizen kétszer menve neki az ellenfelek (rendelt seregekben) azon a' napon. Nap szállat előtt, egy kevés idővel, a' köd fel tisztula és ekkor Bernárd Herczeg is, megmérgezte a' Tábor, mint s' hogy volna, mellyet a' Király halálának meg hallátául fogva eddig, nem cselekedhetett. Vigan szollott az Officereknek és a' Vitézeknek, ujjobban való ütközésre inditván őket. Az egész Tábor (a' Kniphausen seregein kívül) rendetlenül és szíve zűródve talála; de sokat munkálkodék abban, hogy jó rendben vegye és ujjabb ostromnak vigye. A' Begony Vitézek egy másnak kiáltván, mondának: *Hogy! Még is meg kell ütközni? Mondának a' többi: Nosza rajta! Ha ugyan meg kell lenni, legyen meg vitézi módon s' hadgyuk abban ostan a' napot!*

Az Imperialisták látván, hogy a' Svecusok ujjob-

53
 ujjobban illy szép rendelt teregekkel mennek re-
 ajok, a' szivek is rezketett belg; ottan mindgyárt
 a' lovas hátrább álla. mellyet a' Svecusok eszke-
 ben vevén, a' nagy Algyukkal, ugy meg vesz-
 regetek őket, hogy a' rendet el bontanák közör-
 tők; de szinten ekkor, ismét nagy kőd erefzke-
 dek, melly miatt a' Svecusok ellenfegeket nem
 üzhetek. Végezetre a' Colorado hadával meg-
 ütközének, kivel, mind estvéli hat oráig, rette-
 netes kemény harczt tartának; de tovább már
 nem áharván az Imperialisták, csak belg hagyák
 a' harcztolást. Ez a' kegyetlen vres harczt tartott
 kilencz egész oráig. Valfstein is Lipsia felg ere-
 de, a' Tábor helyet s' a' Győzedelmet a' Svecu-
 soknak hagyván, kik egész eczezaka a' puszta
 mezőn hálának, a' holott mind a' két részről va-
 lo sebeleknek keserves jajgatása hallatik vala.
 Azon éjjel igen nagy hideg der volt, melly miatt
 sok vitez ember holt meg a' lebekben, kik egyeb
 aránt jól vellek valo bánással meg gyógyulhatta-
 nak volna. Következendő reggel a' Svecusok
 a' Csaszárnak minden Algyuit a' Tábor helyen
 találák. A' Svecusok közzül a' kik el estek, va-
 lának mint edgy három ezeren, az Imperialisták
 közzül pedig, mint egy négy ezeren, a' harczt he-
 lyen; de azon kívül a' Paraszt emberek közel há-
 rom eze-

Az Impe-
 rialisták meg
 verestnek.

rom ezeret verének agyon a' szaladokban: a' se-
 belek voltak meg annyira, mint az el estek. A'
 Svecusok részéről, el esék maga a' Király, ki-
 nek halálát soha elégfeges képpen meg nem írat-
 hatni: meg az ellenfeg is olyan tanubizonyfá-
 got tört felőle, hogy a' keresztényfegben vitezebb
 ellenfeg s' jobb Hadi-Vezér nálánál nem volt.
 Ezenkívül el estenek: Grave Neeles, Velenbur-
 gumi Groff Nicholás, igen derék emberek.

A' Császár részéről ezek estek el, u. m. A'
 Fuldeai Apatur, Groff Pappenheim, Istju Groff Val-
 steins egynéhány Colonellusok és Officerek. Vá-
 lstein elsőben csak azon igyekezett, hogy Lipsia
 mellg vonnya magát, de az ő vitezsi halván a' Dob-
 szót, mindgyárt szaladni kezdének és ugy elre-
 múltenek, hogy nagyobb részze sohatöbbg a' rend-
 ben nem álla. A' Derekas Officerek magok meg
 vallották, hogy ha a' Svecusok csak ezer lovas-
 küldöttek volna is utánok, az egész Armadé
 le vághatták volna.

Imperium
 béli Fejede-
 lem.

A' Sveciai Király, igen deli természetű, melto-
 sággal tellyes szemelyű, nagy szál: tellyes abrá-
 zatu, villogo szemű, arany szín hajú: szép tagu,
 erős, gyors, merész, és nagy vitezzi bátorságu:
 mely itilerű: csudálatos hirtelen gondolatu: ter-
 mézet szerint vigyázo és fáradhatatlan; a' maga
 dolga-

A' Sveci-
 ai Király,
 kicsodás em-
 ber volt an-
 nak le írása.

dolgaira szorgalmatosan s' jo eleve gondot viselő: a' nehéz dolgok csomóját könnyen meg oldo, az emberek humorával okoslan élő: az emberek szívét természet szerint (mint a' tartományokat is) magához vono s' edesgető ember volt. A' derék dologban nagy tanulható, nagy disputáló: a' Fejedelmek követőnek fontos feleleteket ado, nagy elméjű, volt. A' hirtelen veszedelem, ritkán ijeltette meg őtet: sőt mennél nagyob volt a' veszedelem, annál serényebben viselte magát abból való ki menekedésben, ott mutatván mindenkor leg nagyob gyorlaságot, a' holott leg szűkségsébb volt: Etelében, italában igen mértékletes volt, vastag és katonai edelekekkel szokott vala élni. A' mi pedig leg diesiretelsebb volt ő benne, nem egyéb volt hanem az ő közönséges és magános kegyelése: A' könyörgésekben és haláladásokban szorgalmatos volt, minden szűkséges alkalmatossággal: könyörgött ő, hajóban, szárazon, mezőben, a' harcznak közepette, mint ha csak egyedül a' könyörgés lőtt volna leg bizodalmasabb fegyvere.

A' Militaris Discipulinának, (Hadi fenyítéknek) igen szoros meg őrizője volt az ő Táborában: Midőn leg elsőben Németországban bejött, látá hogy sok hírván aszszonyok volának Táborában,

A' Király kegyelése.

rában, melyre nézve, egy nagy folyóvizhez érkezvén, a' seregek és társzekerék által költözvén, a' hidat le rontatá, gondolván, hogy ez által, azoktula' hasontalan portékáktul meg menekedik; de azok hirtelen neki sikoltván, a' vizen túl való vitézek meg esküvőnek, őket úgy segéllye Istent, hogy addig meg nem mozdulnak, míg az Aszszonyokat által nem hozzák; látván a' Király, hogy ezt a' rossz humort, mely illy közönségesen el fogta az ő Táborát, veszedelmes egyszer sem mind ki tisztítani, csak mosolygással mulatá el haragját, meg engedvén, a' mit meg nem orvosolhatott; de annakutánna ezt az, Eb ufult, rosszokást, lassan lassan meg orvoslotta. Summája a' dolognak ez: A' Király Táborában az napon a' Diadalmas, noha a' Vitéz Király el esése, keferüvő tőve azt az győzedelmet; melyre nézve egy Poeta monda:

*Ex helyen, holt meg a' nagy Gustávus,
De még is győző volt itt a' Svecus.*

Halála előtt nem sok idővel, beszélgetvén Fabricius Doctornal az ő Udvari Predikátorával, mondotta neki, hogy az Isten rövid időn elveszi, mivel hogy a' Nép felettebbis becsülli és Isten gyanánt tartya őtet. Az ő el esése lőtt a' Luczennel való harczon, 1632 ben, András hávának 16 napján, életének 38 esztendejében. Midőn leg először Németországban bejött, Steatinumot meg akarván venni, és az ő Táborát már a' ten-

A' Király megjövendő li halálát.

a' tenger partra a' Izárazra kiszálván, az aprohajok készen lévén, hogy az Odera nevű folyovizen fel vigye őket Stetinumra; a' szél éppen ellenkező volt és fok napokig, ugytartott. A' Király ezszeben vevén ezt, le terdepelvén Táborra előtt és fel emelvén kezeit az Egre monda:

*Oh Igazságos Isten! kijel tudod, hogy nem vakmerőségből, sem világi dicsőség kívánságból, fogtam ehez a' dologhoz; hanem az te szent és igaz nevednek dicsőségéért és a' te szent Igádnak oltalmazásáért: Annakokáért aláztatossan remékedem Felségednek; hogy a' te jó kedvednek fellőjével fuvally, erre az én elkezdett hadakozásomra, a' Iesus Christusért és a' egy énekem jó selet. Amé! Alig hagyható a' Király könyörgését Isten jóvoltából a' szél ottan meg fordula, s' olly sebességgel fuvá, hogy az egész hadi hajok bul át lo Classis (Tábor) az Odera vizén, két ora alatt husz mért földnyire ment fel és váratlanul, Stetinumhoz egy mért földnyire, vas macskájok ar leböcsátották, az Imperialisták szándékinak nagy félben való szakaszásával, kik fel tőttek volt magokban, hogy két napok múlva meg szállják a' Várost, ha az Isten csudálatossan meg nem eldzte volna őket. Ezis emlékezetes dolog: Midőn a' Király leg elsőben a' Királyságra meg koronáztatott, szűk seges keppen Nottburgum nevű Várat, (mellyet a' Muszka Császár adott volt az ő Attyának, nemingmű segítségnek adásáért) meg kelle szállani. A' Vár szigetben vala építve, a' sebes és dühösködő nerva folyoviz mellett; az ő *Colonellus* kétségben esvén, annak meg vétele felől és nem akarván, hogy az ő iffiu Királyok, legelső Probájában, szerencsétlenül járjon, akar-*

Könyörgés e-reje.

karjává el-verní a' Királyt, annak a' Várnak meg szállásá-
tul; de a' Király fel tőtt szándékátul hátra nem álla; nézd el
a' Mindenható Isten, mit cselekedek ő érette: A' meg szállott
Muszkákat, az Isten meg veré, torkokban való gelyvával és
szájokban való fekélyekkel, ugy hogy eledeleket, sem nem
rághattya, vala, sem pedig alá nem nyelhetik vala; melyre néz
ve szót adának ki, és azt a' többire meg vehetetlen erőiséget
meg-adák neki. Holott ezsztendeig való élést talála és fok lö-
vő szeresamot. Ez után nem fok idővel, őszve háborodván
a' Danczkaiakkal, azok készitének harmincz Hadi hajokat, a
végre, hogy a' Király hajoit, mihent Tavasz léfzen, fel-égg-
sék a' szálláson (a' hol szoktak állania' Hajok) De a' Tél vége
felé, midőn a' Sveciai keskeny Tenger he fagyott volna, az
Iffiu Király neki állatá a' Paraszt embereket és tizenkét mért
földnyire ki vágatván a' jeget, rea mené a' Danczkaiak Hajoira
éjjel és azoknak nagyobb részét meg egeté, elfillyesté és elhozá:
Temerését a' mi illeti, az Felséges Sveciai Királynak, mi-
nek utánna egész Svecia tizen nyolcz holnapokig siratta vol-
na ezt az ő *Herules*-ét, jöllehet az *Svecus*-ok az Északi Tartom-
mányoknak Népci közzül ezzel dicsőségek és hírelek, hogy
Királyokat leg buzgóságosabban berevik tőle meg válván ke-
sergik, mind az által tovább a' Király testét a' föld színén nem
leheté s' nem is akarák tartani, s' nyugodalmát irigyleni, hanem
az Országok rendei, az Egyházi személyek a' Nemesség és
közönséges Rendből valok tanácskozván, a' Királynak men-
tül tiszteletesegebb Temerése felől, az egész Országban ne-
vezetes *Edictum* mot böcsátának ki, hogy a' Temerésre gyüle-
kezzenek. Annakokáért az Ország *Status* Nicopinga Városá-
ban gyülekezének, 1634 ben. Iván havának tizenötödik nap
jára, nem csak a' *Provinciak* nak (Vármegeknek) követei, ha-
nem többire egész Svecia, az ő szerelmes Királyokhoz va-
lo buzgóságtul és halálán való ki beszélhetetlen keserűségtől
indittatván. Mindnyájan azért igen szomoruan és gyászosan
a' Nicopingai nagy Palotában gyülének, a' holott a' Király
Teste vala le téve és mostannis győzedelmeskedni láttatik vala.
De nem hogy a' Palota, de egész Nicopinga Városais a' toka-
ságot bé nem foghattya vala, olly lok Fejedelmek, Urak, Ne-
méssek és minden féle emberek gyültek vala a' szomorú ha-
lotti Pompának nézésére és meg ékesítésére.

Isten csudá-
latos gondvi-
seléle.

A' Sveci-
ai Király te-
merése.

Leg elsőben is a' szomorú Pompának kezdetiben, egy
H2 skye

Skytte lános nevű Tanács Ur, *Livonia*-nak *Gubernatora*, a *Sveciai* Nemesség Virága előtt. (melly Urához való hűségének, indulatjának és annak halálán való szives bánatjának meg bizonyításáért gyűlekezett volt oda) igen tudos Oratot declamált, melyben a' Királynak dicsőiséges-viselet dolgait, Harczait, és Győzedelmét előbeszélvén, mindeneknek elméjét csudálkozásra és bánatra fel indította, meg mutatván az özvegy fégre jutott, s' keferűséggel meg rakodott szívű *Felléges* Királyné előtt, el esett Urokhöz való nagy szerelmeket. A' Királyné Atszony, ilyen győzedelmes Királyi Férjétől való megfosztatását kefergi vala. Edgyetlen edgy Leánya *Christina*, kire az Országlás maradt vala, Edes Attyát ohajtya vala: Mindenek meg isméri vala, hogy Nagy *Gustavus Adolphus*, meg holt ugyan; de győzedelmessen triumfálván az Ellenségben, azonban örökre élvén Istennel, az Angyalokkal és a' boldogult Lelkekkel, olyan hirt hagyván maga után mindeneknel, mellyet soha Király el nem ért és a' következő maradék is csudálni fogja.

Ez után a' *Veshtacumi* Püspök, igen ékeffen szollo ember, olly keferveffen perorált, hogy nem könyvezni, hanem véres könyvhullatásokat hullatni láttatnék a' nép. Elég ha azt mondom, hogy olyan szokat élt, minéműekkel a' Sz: Irásban a' Iosfás halála meg firatott.

A' *Sveciai* Nemesség, a' Király Testének fogásához kéfűlének, kinek abrázattya még-is az őveihöz való szerelmet mutat vala. Azok valának ezren éskét százan. Noha szomorú, de tisztességes dolog a' haza Fiainak az ő Királyoknak Testét koporsóban bé tenni. Sokan valának ezek között, kik a' Királlyal edgyütt hadakoztanak s' a' Király szerencsésének Tártsáivoltanak. *Nicopingá*-bul, a' Testtel meg indulanak, *Holmia* felé, melly egész *Svecianak* *Metropoliissa* (Anyá-Városa.) A' bánkodo Sereg rendessen megyen vala és bánatnál keferűség nél egyebet nem mutat vala. A' Testét ezüst koporsóban tötték vala mellyet hufzon négy Nemes Emberek visznek vala. A' koporsó földig valofekete Bálsonnyal vala bé vonva, mellyen a' Tartományoknak Czimerei, arannyal, ezüsttel és egyéb ekességgel valának ki írva.

Leg elől, Izaz Nemesség mennek vala, kik a' Király győzedelmének *Tablái*t kezekben viselik vala, mellyeket a' Danufokon, Lengyeleken, Muskákön és a' Császáron vőit a' két eb-

tendókalatt való hadakozásban, kikhez hasonlokot olly kevés idő alatt edgy is a' Császárok között nem vőtt. A' meg vőtt Tartományok, Várok, Folyozok, Hidak, Utak, ennek a' Nagy Királynak nyomdokir a' jövendő Maradéknak (ha az elhiheti) mindenkor mutogatták.

A' Király Testét kifirő sokalágnak Rendi ollyan volt, a' minéműs ember soha nem látott. Rettenétes sok könyvhullatásokkal, jajgatásokkal és bánattal mennek vala; de az Nap *Nicopingán*-tul tovább csak két mért földig meherének a' Testtel. *Saiterska* nevű helyben meg szállának és a' Testet a' Templomban bé vivék száz Nemesek őrizvén azt, azzal a' Sereggel edgyütt, melly mind ez ideig a' Testnek őrizésére rendeltetett.

Következendő napon ebédig, meg két mért földig menének és *Brenkirkia*-hoz, mely *Holmia* hoz fél mért föld, érkezének. Hufzadik napján Iván havának egyenessen *Holmia* felé continualák uttyokat. Az utazásban két gyalog roppant Seregek és meg ugyan két Lovas Seregek fegyverben öltözve valának. A' Lovasoknak egy része elől, más része leg hátul megyen vala. Visznek vala nyolcz öreg, ellenségtől nyert álguykat, mindeniker feketében öltöztetett huf huf lovak vonfák vala. A' Testet száz lovas Nemes Emberek vevén környül, kifirik vala, kik edgyütt egyig mind feketében valának, sivekben pedig még inkább gyászolván.

A' Hintot, melyben a' Király Teste tetetett vala, fekete Tartóban öltöztetett, hat tiszta fehér lovak vonfák vala. Az Országának Tanács Urai, mindgyárt a' Test után mennek vala, gyászban öltöztetett Vitézekkel környül vétetvén.

Ezek után megyen vala, a' Királyné és a' Király leánya előtte a' *Palatinátus*-béli Fejedelem kiknek keferűségek, mindenkénel nagyob vala, holott leg közelebb őket illeti vala a' kárvállás.

Mikoron 22 napján Iván havának *Holmia*-ban érkeztenek volna, ilyen rendelón ott a' Halotti Pompa.

Leg elől megyen vala a' szomorú sokaság előtt *Hornius* Miklós Zászlós Ur, egy *Sveciai* lovas Sereggel éskét Nemesekből álló seregekkel, kik mind feketében valának. Ezek után két gyalog seregek, kik előtt mennek vala *Axelius* Lúie és *Ostho Sperlingrus* fekete gyászban öltözve. A' Zászlókat a' Muskotelyokat (a' Németek szokása szerint) a' föld felé le forgatták, és nem annyira vinge, mint utánnok vonni láttatának, isonyu szomorúan, úgy hogy semmi szin mutatás abban nem láttatnék,

utának. Ez a' keserves cere monia, ugy meg sebesítette a' népnek szívét, hogy a' nagy sirás és zokogás miatt a' levegő égis zengene.

Két száz Nemes emberek gyászosan öltözve a' Német Országi hadakozásban a' Király halála előtt s' utána nyert Zászlókat viszik vala. Ezek pedig a' Királyhadakozásban véle edgyütt forgot régi vitéz emberek valának mind edgyik.

Ezek után visznek vala kilencz Hadi Algyukat, feketében öltöztetett lovakon, kiket Német Országban nyert volt a' Király. Az után mennek vala az *Upsaliai Academia*ban tanulo Deak iffiak nyolcz százán, Ielen valának, a' Városnak *Magistratusa*, a' Doctorok, birák, Pædikátorok és Püspökök, az *Academia*nak Nagyságos Mestere vel *Oxensternius Gáborral* edgyütt

Ezek után megyen vala *Stenbock Friderik*, Zászló Ur, a' lovas Seregeknek *Commendánsa*, kinek kezét farasztya vala, egy nagy Veres Zászló. Az után mennek vala, a' harmincz négy Tartományoknak avagy Provinciáknak Püspökei. Mindenik után edgy edgy fekete tatótában öltöztetett lovat visznek vala, mellyen a' *Provincia*nak czimere vala.

Ezek után következék *Carolus Hornius* zászló Ur, kiego Királyi gyászosan fel öltöztetett lovon ül vala, a' Király aranyas Vas-dereka lévén rajta. A' Lo lánit vala (akarattyyokkal rendelvén olyan lovat) Utánna mennek vala a' szolgálai mind feketében. Azon Ur jobb kezében viszi vala a' Királynak véres fegyverét, mellyel a' *Luczen*-nél valo harczon harczolt. Az után megyen vala *Linnár Torstenson* egy a, fő Officerok között, ki egy nagy földfele le fordított fekete Zászlót viszen vala

Ez után viszik vala a' Király szolgálai, a' Király kedves Paripáját, mellyen szokott vala ülni a' derek harczzekoni ezis fekete Bársonban volt öltöztetve és az Ország Czimerével meg-ékesítve. Azt mondotta volna ember, mintha ugyan az is Ura halálán sirt volna, akképpen viselte magát. Ott valának mindgyárt; *Roskerckius*, a' Király lovás Mestere, és *Carolus Mornérius* a' Király *Cubiculariusa*, *Caspar Otto Sperlingius*, a' Gyalog hadaknak Előjárója, négy száz Udvari szolgálakkal edgyütt. Ezek után mentenek, *Ericus Geel* és *Tommas Langman* Békesség szerző követek, ezüstös pälczákat viselven kezekben. Ezek előtt mentenek: *D. Gabriel Kyle*, a' Gyalog hadaknak előjárója, ki a' Nemes Anglusok *Garier* rendinek Czimerét (*Inferia Ordinis Periscelidís*) viola szín hosszú köntösben felöltözve

tözve, vísi vala. *D. Otto Sack*, Lovas Seregek előjárója, hasonló Czimeret viszen vala, veres hosszú ruhában öltözve. *D. Kanutus Soob*, lovas Sereg előjárója, hasonló Czimeret, viszen vala, *D. Otto Schedingius Smalandianak Gubernatora*, Arany láncczot viszen vala, mely draga gyémántokkal vala rakva.

Ezek után megyen vala egyedül *Gabriel Oxensternius* Zászló Ur, *De Meurby*, az Ország kénecs tartója, kinek kezében Arany kolcs vala. Az után következék: *Petrus Banner*, az Orzágnak *Vice Cancellarius*a, Meltsóságos *Axelius Oxensternius* Fő *Cancellarius* helyett, kiaz *Evangelicusok* köze valo Szöveiségnék és a' Német Országi hadakozásnak Fő Igazgatója vala. Ez vísi vala kezében az Arany Almat. Ez után megyen vala *Carolus Gyldenhelm*, zászló Ur, *De Berquara*, az Orzágnak *Tengeri Generalis*a, ki a' Királyi Pälczát viszi vala. Az után, *Iacobus De la Garde* *Leiknoi Gross Marschallus*, a' Király Fegyverét viszi vala. *Gabriel Oxensternius*, Ország Birája, Zászló Ur, a' Királyi Koronát viszi vala.

Ezek után a' Király Testét száz Nemes Emberek viszik vala, körülöttök a' Király Testét őriző vitézek lévén. *Ifferus Anderson*, *Petrus Erlandson*, *Benedictus Kasse*, *Kanusus Possé*, a' Koporfonak felső részét fogják vala. Következék a' *Palatinatus-bé*; li Fejedelem két kis Urfiakkal, kiknek előttök mennek vala, *Marschallus Lars* és *Tuto Sparve*. Ezek után, *Georgius Guldensstern Marschallus*, *Lundholmi Zászló Ur*, kiket száz Nemsek és két Békesség szerző követek, kövertenek. A' Hop mesterek, *Poés* és *Gustavus Hornius*, Zászló Ur, a' Királyné előtt mennek vala. A' Királynét két Urak fogták u m, *Niclaus Bielke*, Zászló Ur *De Salestad* és *Skytte Ianos*, Zászló Ur, *de Duderof*. mindkettő régi Tanács Ur.

Christinát a' Király Leányát fogták, *Iohannes de la Garde*, *Eckholmiai Zászló Ur*, és *Acatius Axelius*, Tanács Urak. Az *Palatinatusi* Fejedelem *Abbonyal* voit *Carolus Bonde* és más egy nagy Ur. A' *Palatinatusi* Fejedelem öregbik Leányát fogták, *Conradus Falkenberg* és *Iohannes Berndes*. A' kissebbiket, *Andreas Grip* és *Isaac Hinderson*. A' Harmadikat, *Iohannes Guldensstern* és *Petrus Skenk*, mind ezek nagy emberek valának. Mind ezek után megyen vala *Stellan Morner Alandianak Gubernatora*, kiaz Fő *Abbonyok* és *Szűzek* előtt megyen vala, kik talpig tejér ruhában valának öltözve. Ezek után mennek vala a' polgároknak és a' Körségnek Feleségei nagy sokalággal. Ezek.

Ezeknek Seréget, lovas és Gyalog Seregek rekeftették-be és azon a napon rettenetes sokaság gyűlt vala *Holmiában*, mely bántában és siralomban vala tellyeliséggel be merülve.

Leg utolszor, a' Király Testét bé vivéka' Szigetben való Templomban, melynek falait körös körül fekete kárpitokkal vonták vala bé. Holott, az Országának elől jároi a' nagy Urak, a' Királyné és a' Király leánya és egyebek is kik bé férkezhettek faradtig sirának.

A' *Licopingai* Püspök, *Doctör Iohannes Bothvidi*, a' *Judas Machabeus* haláláról, melyről emlékezet vagyon a' *Machabausok* könyvének kilencedik részében, igen keservesen perorált, mint hogy ékeffen szollo ember volt, olyan szomorú fohászkodásokra indította a' Halgatókat, el hihetia' következendő maradék, hogy a' *Svecn* soknak soha szomorubb napjokanál, nem virradott fel.

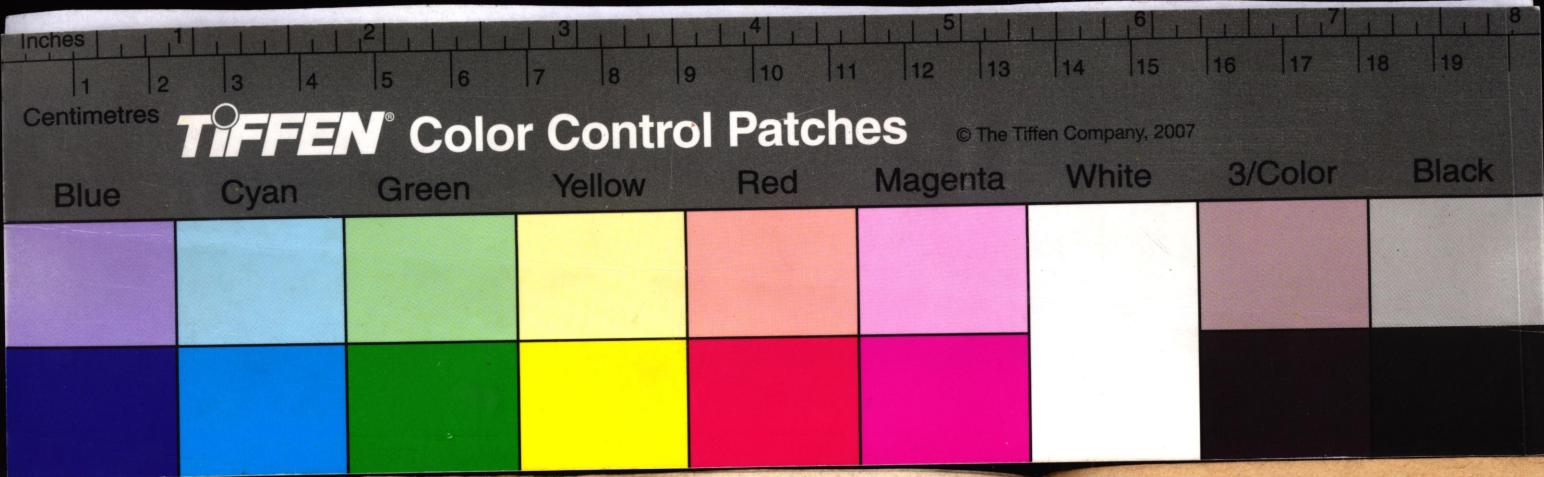
Az *Oratio* el végeződven, az Országának elő kelhető Urai a' Király Testét a' sirban bé tévek. Ekkor tetették a' sirban a' Népnék édes Attya, a' Hadakozo nagy Király a' Bekéség szerző, a' Világ Csudája, mely szempillantásban, mindenek bántatya, úgy meg öregbedék, hogy mindnyájan kések volnának meghalni, ha halálokkal az ő édes Királyokat fel váltathának, kit a' jövőendő időben elő emberek eleggé nem csudálhának.

Midőn a' Királyt a' sirban bé-tették s' eltemették volna, kezdének hallani a' szörnyű Algyu lövétek, mellyeket a' Király az Ellenfegtől nyert volt. Ezek közzvi hatvant Brunckeberg nevű helyre, ki vontak vala es a' Hóstatban nis ötvent, ezek mind gyönyörűseges lövő szerszámok valának, mellyeken a' *Ferdinándus*, *Fridericus*, *Maximilianus*, és egyéb *Imperium*-béli Fejedelmek nevei valának fel jegyeztetve. Ezeknek dörgése miatt a' föld rengett, mely azt kebelében vötte, kinek halhatatlannak kell vala lenni. *Gustavus Adolphus* a' *Sveciai* Királyt, mondom, kinek ő ök emlékeztetes, jószágos cselekedetinek jó hire neve, mindaddig fen marad, míg ez a' temerdek föld helyben marad és a' Meltóságos nagy Leleknek becsületi fenn leszen.

V E G E.

Ezeknek Sereget, lovas és Gyalog Seregek rekeftrették-be és azon a napon rettenetes sokaság gyűlt vala *Holmiában*, mely bánatban vala tellyeliséggel be merülve.

Leg utolszor, a Király Testét bévivéka Szigetben valo Templomban, melynek falait körös körül fekete kárpitokkal vonták vala bé. Holott, az Országnek előljároi a nagy Urak, a Királyne és a Király leánya és egyebek is kik bé férkezhettek fáradtig sírának.

A *Licopingi* Püspök, *Doctör Iohannes Bothvidi*, a *Iudas Machabeus* haláláról, melyről emlékezet vagyon a *Machabeusok* könyvének kilencedik részében, igen kefervelesen perorált, mint hogy ékeffen izollo ember volt, olyan szomorú fohászkodásokra indította a Halgatókat, el hihetia következendő maradék, hogy a *Sveci* soknak soha izomorubb napjok annál, nem virradott fel.

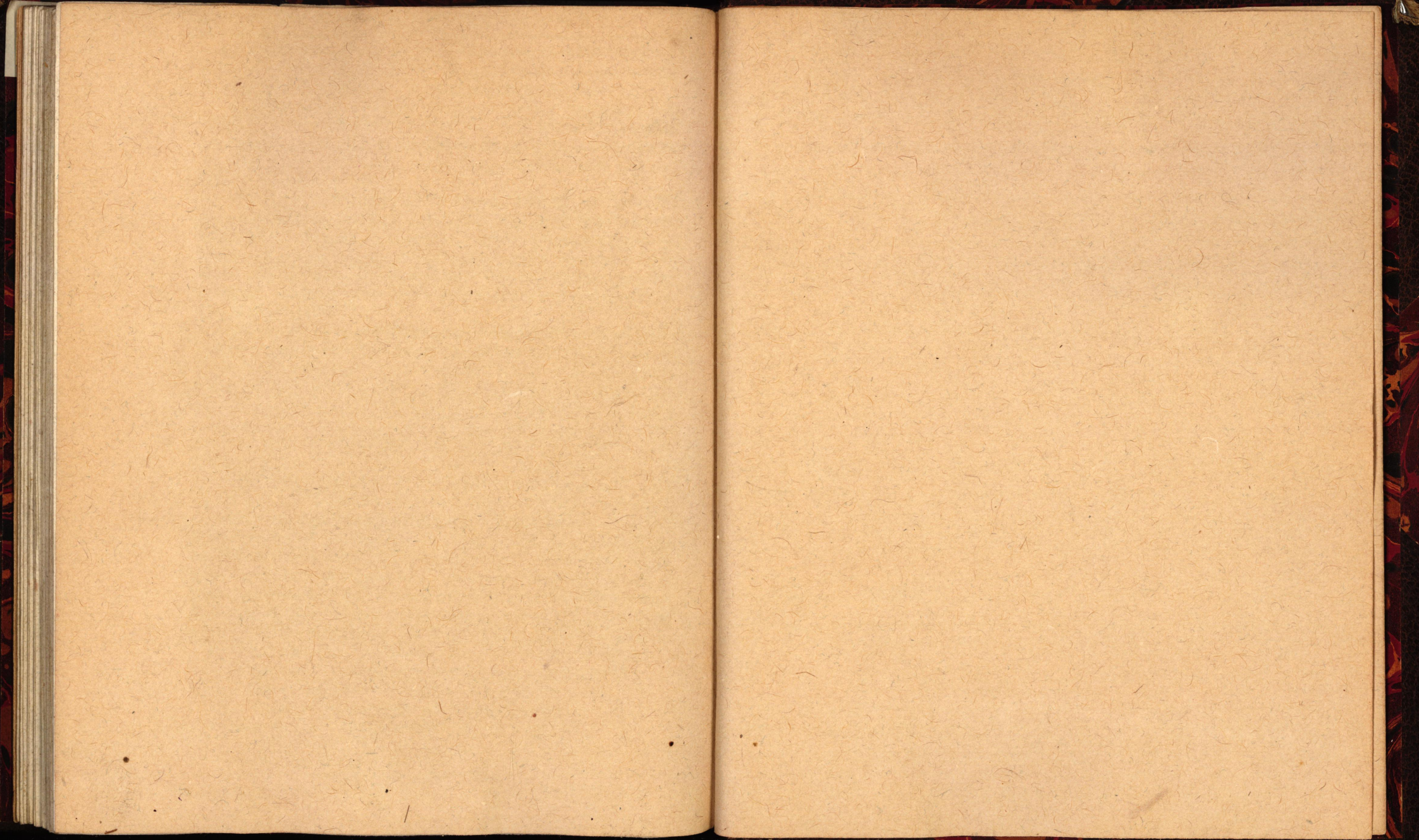
Az *Oratio* el végezödven, az Országnek előkelhető Urai a Király Testét a sírban bé tévek. Ekkor réteték a sírban a Népnékedes Attya, a Hadakozo nagy Király, a Békélség szerző, a Világ Csudája, mely szempillantásban, mindenek bánatya, úgy meg öregbedék, hogy mindnyájan kébek volnának meghalni, ha halálokkal az ő édes Királyokat fel válthatnák, kit a jövő időben élő emberek eleggé nem csudálhatnak.

Midőn a Királyt a sírban bé-tötték s eltemették volna, kezdének hallania szörnyű Algyu lövétek, melyeket a Király az Ellenfegtől nyert volt. Ezek közzvi hatvant Brunckeberg nevű helyre, ki vontak vala es a Hóstratban nis ötvent, ezek mind gyönyörűfezes lövő szerkezatok valának, melyeken a *Ferdinandus*, *Fridericus*, *Maximilianus*, és egyéb *Imperium*-béli Fejedelmek nevei valának fel jegyeztetve. Ezeknek dörgése miatt a föld rengett, mely azt kebelében vötte, kinek halhatatlannak kell vala lenni. *Gustavus Adolphus* a *Sveciai* Királyt, mondom, kinek ő ők emlékeztetes.

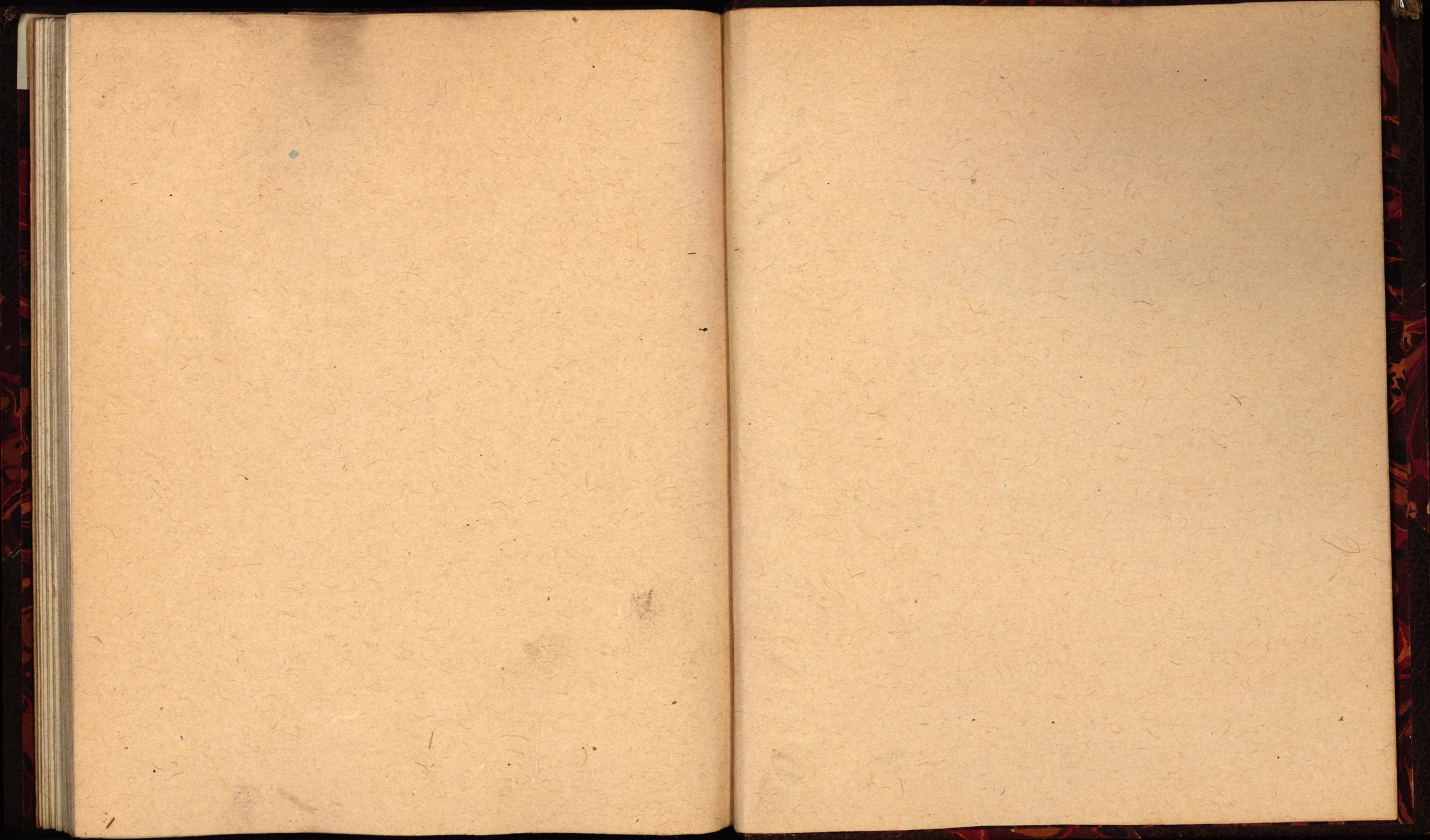
jószágos cselekedetinek jó hire neve, mind addig fen marad, míg ez a remerdek föld helyben marad és a Meltóságos nagy Leleknek becsületi fenn lefzen.

200-1
M74

